r. Przyjaciół Nauk w Przemyślu.
925 D

Tow. Przyjaciół Nauk w Przemyślu.
925 D

3955

Ґергарт Ґауптман.

Tow. Przyjaciół nauk w Przemyślu.
925 D Lit r.
II-1-84

ПЕРЕД СХОДОМ СОНЦЯ.

соціяльна драма.

на українську мову переклав

Федь Федорцїв.

ЛЬВІВ.
Наклад: Володимира Боберського.
З друкарні Ставропиґійського Інституту під зар. М. Рефця.
1912.

A-18573

ДІЄВІ ЛЮДИ.

Краузе, богатий мужик.
Панї Краузе, його друга жінка.
Олена } доньки Краузого з першого
Марта } подружя.
Гофман, інжінїр, одружений з Мартою.
Вільгельм Каль, племінник панї Краузе.
Панї Шпіллєр, прибічниця панї Краузе.
Альфред Льот.
Др. Шіммельпфеннїґ.
Байбст, робітник в дворі Краузого.
Ґустя, }
Лїза, } наймички у Краузого.
Марія, }
Баєр, званий Гопслябаєр.
Едвард, слуга Гофмана.
Міля, покоївка панї Краузе.
Жінка візника.
Ґоліш, званий Ґош, коровячий пастух.
Розношик клунків.

BIBLIOTEKA UMCS LUBLIN
Literat. 130
K. 1160/56/3835

Tow. Przyjaciół nauk w Przemyślu.
923 D
II-1-84

ПЕРШИЙ АКТ.

Низонька кімната; поміст встелений гарними коврами. Сїльська обстанова з претенсією на моду і роскіш. На стїні за обідним столом картина, представляюча в чвірку запряжену повозку, з візником в синїй блузї.

Міля, здорова мужицька дївчина з румяним, трохи туповатим лицем; вона отвірає середнї двері і пропускає Альфреда Льота. Льот середнього росту, широкоплечий, корінистий, з певними, хоч де-що неповорушливими руками; білявий, з синїми очима, тонкими ясними вусами, лице худощаве, поважне. Убраний прилично, але нї трохи модно. На ньому лїтне пальто.

Міля. Прошу! Я зараз покличу пана інжінїра. Може схочете сїсти?

Шкляні двері, що ведуть до зимового саду нагло отвірають ся; селянка з червоним від злости обличчем впадає до середини. Одїта не краще прачки з голими червеними руками, в синїй перкалевій юбцї і ґорсетї; на

ій червена пестра хустка. Їй близько сорок літ, лице грубе, змислове, злобне. Впрочім ціла стать добре зашанована.

Пані Краузе кричить. Ей дівки!.. Та певно!... Ох, вже ті баби!... Геть-те! до мене не приходіть!... Звертаєть ся гей до Мілї, гей до Льота. Сам можеш працювати, таж маєш руки. Забірайсь! Тут не дають нїчого!

Льот. Алеж панї... Ви... називаюсь Льот... я хочу бачитись... Я не маю намі..

Міля. Він хоче говорити з паном інжінїром.

Пані Краузе. В зятя прохати: знаємо ми це. — В його також нема нїчого, він також живе з нашого, нїчого свойого не має. З права отвірають ся двері, Гофман показує голову.

Гофман. Алеж мамо! — Прошу-ж вас... Виходить, звертаєть ся до Льота. Чогож вам?.. Альфреде! Друже! Боже мій, то ти? Отже гарно... ні, дїйсно, ти добре це придумав!

Гофман — трицяти трьох літ, стрункий, високий, худорлявий. Одітий після останньої моди, елеґантно причесаний, (носить дорогоцінні перстені, брилянтові спінки в напрудникy, брельоки на ланцюшку від годинника. Волосся і вуси чорні; вуси густі, незвичайно старанно розчесані. Лице. остре, птиче. Вираз

лиця неясний, очі чорні, живі, деколи неспокійні.

Льот. Я якраз цілком случайно...

Гофман живо. Дуже гарно з твоєї сторони... але перш усього роздягай ся! Він старає ся зняти з його подорожню торбу. Дуже приємно і нежданно... — він взяв від його капелюх і палицю і кладе їх на столі біля дверий — рішучо не могло лучити ся, — вертаючись від дверий — рішучо ні.

Льот сам знімаючи собі торбу. Я власне — лиш цілком случайно у тебе — він кладе торбу на столі на передї сцени.

Гофман. Сїдай-же. Ти певно утомлений, сїдай — прошу. Знаєш що? коли ти приходив до мене, то, бувало, так кидав ся на софу, що тріщали пружини, а деколи навіть пукали. Отже, чуєш; і тепер по давньому.

Пані Краузе зробила дуже здивоване лице і відійшла. Льот сїдає на одно із крісел, що стоять довкола стола на передї сцени.

Гофман. Ти пеш що? Кажи! Пиво? Вино? Коняк? Каву? Чай? у нас в хатї всьо найдеть ся.

З зимового саду входить, читаючи, Олена; її висока, трохи за сильна стать, причіска її ясного, незвичайно розкішного волосся,

вираз її лиця, її модне вбрання, взагалі цїла її поява не затерає в ній селянської дївчини.

О л е н а. Шурине, ти міг би... вона замічає Льота і відступає в зад. Ах! даруйте! Відходить.

Г о ф м а н. Чекай, лиши ся тут!

Л ь о т. Твоя жінка?

Г о ф м а н. Ні, її сестра. Чиж ти не чув, як вона назвала мене.

Л ь о т. Ні.

Г о ф м а н. Гарна! Як же-ж? — Ну але рішай ся: Кава? Чай? Ґроґ?

Л ь о т. Дякую, дякую за всьо.

Г о ф м а н подає йому папіроски. Так, може це — ні?... Також ні?

Л ь о т. Ні дякую.

Г о ф м а н. Завидна повздержливість! Сам запалює папіроску і говорить при тім. Попіл... тютюн хотїв сказати... ай! розуміють ся дим... дим не докучає тобі?

Л ь о т. Ні.

Г о ф м а н. Колиб я й того не мав... ах Боже мій, таж це хоч яке-небудь житте! — Ну, але зроби менї приємність, розкажи де-що. — Десять лїт — а все таки ти мало змінив ся — десять лїт.. часу не мало й якого часу — що робить Шн.. Шнурцом здаєсь ся звали ми його? а Фіпс...

і всьо те веселе товариство? Ти не забув іще про одного або другого?

Льот. Або ти може цього не знаєш?

Гофман. Що?

Льот. Що він застрілив ся.

Гофман. Застрілив ся? Хто?

Льот. Фіпс! Фрідріх Гільдебрадт.

Гофман. Не може бути?

Льот. Застрілив ся в Грунвальді, в дуже гарній місцевости на березї Гавельського озера. Я був там, звідти чудесний вид на Шпандау.

Гофман. Гм! — Сього не можна було сподїватись від нього, таж він зовсїм не був героєм.

Льот. Тому як раз він і застрілив ся. — Сумлїнний був він, дуже сумлїнний.

Гоъман. Сумлїнний? Як же так?

Льот. Іменно так... инакше він не був би застрілив ся.

Гофман. Не розумію.

Льот. Ну, слухай! Ти знаєш преціньі, які були його полїтичні погляди.

Гофман. Так, цїлком зелені.

Льот. Можеш їх називати, як тобі подобаєть ся, але не можеш заперечити, що він був талановатим молодцем. Пять лїт працював він, як

простий штукатор, других пять літ, так сказатиб, проголодував, моделючи малі статуетки.

Гофман. Глупе заняттє. Я хочу, щоби штука розвеселювала мене... Н-так! Такого покрою штука зовсім не була моїм смаком.

Льот. І моїм рівнож, але раз взявшись до того, рішив діло довести до кінця. Минувшої весни був розписаний конкурс на памятник; якогось там другорядрого князика хотїли увіковічнити. Фіпс взяв участь в конкурсї і його проєкт був принятий; в недовзї потім він і застрілив ся.

Гофман. Але цїлком не зрозумі-ло менї, при чому тут сумлїнність. На таке я маю тільки одну назву: бляґа, взагалї дрібничковість, спліН, нїчого більше.

Льот. Так, така загальна думка.

Гофман. Дуже менї прикро, але я не можу не годитись на неї.

Льот. Для нього се цїлком рівнозначне, що...

Гофман. Але взагалї, залишім цю балачку. В дійсности менї так саме жаль його, як і тобі, але тепер він вже мертвий, бідняга. Радше роз-

кажи менї де що про себе, чим ти занїмав ся, як тобі жило ся.

Льот. Так менї поводилось, як я цього й ожидав. Чиж ти нїчого не чув про мене? Думаю, хоч-би з часописїв.

Гофман де-що заклопотаний. Нїчого не знаю.

Льот. Нїчого про липську історію.

Гофман. А, так! Розумієть ся! Де-що.

Льот. Отже, справа була ось яка:

Гофман, кладучи свою руку на рамя Льота. Одначе, заки зачнеш розказувати скажи, може бути, ти випив-би щонебудь.

Льот. Може опісля.

Гофман. А чарочку коняку?

Льот. Нї. То вже що найменше.

Гофман. Ну, а я таки випю чарочку... Нїчого лучшого для жолудка. Приносить з буфета пляшку і дві чарки і ставить всьо на стіл перед Льотом. Grand Champagne, кращої марки; можу тобі поручити. — Чи не схочеш...?

Льот. Дякую.

Гофман перехилює чарку в рот. Ну, от! Тепер я цїлий перемінив ся в слух.

Льот. Одним словом: тодї був я дуже сильно вміщаций.

Гофман. Здається, просидів за те два роки

Льот. Як раз! Видно, ти де-що знаєш. Два роки тюрми, а крім того прогнали мене з університета. Тоді було менї двайцять один лїт. В протягу тих двох тюремних лїт я написав першу мою працю по политичній економії. Так.. не можу сказати, щоб пробуваннє в тюрмі було надто приємне.

Гофман. Але, як це могло стати ся? Дивно! Як ви могли серіозно вбити собі в голову подібні глупости. Чисте дитинство. Горстка жвоторотих підростків, якими ми тоді були, емігруємо в Америку і там основуємо взірцеву державу! Дивна фантазія!

Льот. Дитинство?! Н-так! В деякім зглядї дїйсно це було дитинством! Ми легковажили собі трудности такого підприняття.

Гофман. І ти дїйсно відправив ся туди — в Америку — серіозно — з голими руками... Подумай лише, як же-ж можна це инакше назвати, добути підставу і землю для взірцевої держави голими руками: це-ж прямо, на всякий випадок... що найменше, наївно.

Льот. Ах, як раз вислїдом моєї подорожі в Америку я вповнї вдоволений.

Гофман вибухаючи смїхом. Зимноводний туш, знамениті вислїди, коли ти це так розумієш...

Льот. Може бути, то мене де-що охолодило; але нїчого особливого зі мною не стало ся. Кожнїй чоловік переживає свій процес охолоди. І я далекий від того, щоб не пізнати вартости — ну, того горячого часу. І не було воно вже так страшно наївно, як ти це представляєш.

Гофман. Ну, я не знаю.

Льот. Пригадай лише буденні дитинства наших часів: корпоративне студентське житте на університетї, піятика, двобої. І ізза чого увесь той шум? Ізза Гекуби! як любив висловлюватись Фіпс. Не ізза Гекуби розходило ся у нас; у нас були найвищі, загальнолюдські цїли. А крім цього сей, хоч і наївний, час поміг нам розстатись з многими пересудами. Я покінчив з обрядовою релїґією, облудною моралю і многим иншим...

Гофман. З тим я вповнї годжу ся. Я не перечу, що коли я став просвіченим чоловіком, свобідним від вся

ких пересудів, то якраз завдяки нашому знакомству. Зовсїм природно! І я не можу сьому перечити. І взагалї під нїяким зглядом я не є варваром. Лише головою муру не перебєш. Пощо недуги, на які, жаль ся Боже, хорує сьогочасна молодь, замінювати другими, ще більш небезпечними; треба всьо полишити природньому ходови розвою. Що має бути, те й буде! Практичним, більш практичним треба бути! Пригадай лише! Так саме висказував ся я й тодї і той прінціп оправдав себе. Це й есть як раз те. Ви всї, а в тому числї й ти — ви поступали в висшій степенї непрактично.

Льот. Розясни менї гарненько, як ти це розумієш

Гофман. Зовсїм просто! Ви не вміли використати всїх ваших здібностий. На примір ти: чоловік з таким засобом знання, енергією і т. и. і що не стояло перед тобою отвором! А замість того, що ти робиш? Компро-міт-туєш себе так, що... нї скажи, поклавши руку на серцї! здаєть ся, ти не раз каяв ся?

Льот. Нї в чому менї каять ся, бо мене засудили без вини.

Гофман. Знаєш преціньо, я в тій справі не беру судитись.

Льот. Ти можеш сам пізнати, скоро я тобі розкажу: із скарги виходило, що я оснував наш союз Ванкувер. Ісланд лише з цілю партійної агітації, відтак, що я збірав гроші для партійних цілий. Знаєш преціньо, що ми тоді були заняті нашими кольонїяльними справами, а що відносить ся до збірки гроший, то ти сам сказав, що ми в межичасї були з голими руками. Так отже, в скаржі не було й словечка правди, і як член кружка, ти повинен знати, що...

Гофман Ну, в дійсности, членом я ніколи не був. Впрочім, розуміється ся, я вірю тобі. — Не треба забувати, що судді все таки лише люди. На всякий випадок, щоб практично поступати, треба уникати позорів. Взагалї: я не раз в тім зглядї дивував ся тобі: ти і редактор робочої часописї, найпоганїйшої із всїх таких вуличніх свистків — кандідат любої чернї в парлямент! І що маєш ти з того всього? — не розумій мене хибно! Я не можу сказати, щоб менї недоставало співстраждання до бідного люду, але коли що має стати ся, то лише

з г о р и! Отже лише з гори повинно що-небудь стати ся, — сам люд не знає, чого йому потрібно. — „Події із споду“ єсть як раз те, що я називаю „перебиванне муру головою“.

Л ь о т. Я є тої гадки, що всї твої думки, не є досить второпнї.

Г о ф м а н. Ну, видиш, я так думаю! В мене руки не звязані: я міг би зачинати працювати для ідеї. Я можу сміло сказати, що моя п р а к т и ч н а программа є вже близька до здїйснення. Але ви... все з голими руками, що ви можете з р о б и т и?

Л ь о т. Як видно, тобі близько вже до Бляйхредера.

Г о ф м а н схлїблений. За богато чести — з часом може бути. Хто то говорить? Я працюю по совісти і то єсть для мене заплатою. А все таки, хто говорив тобі про це?

Л ь о т. Я чув про це в Яуері, два панове говорили при сусїдньому столї.

Г о ф м а н. Так, я маю ворогів! А що впрочім вони говорили?

Л ь о т. Нїчого особлившого. Від них довідав ся я, що ти як раз в сей час відїхав в маєтність родичів твоєї жінки.

Гофман. Що лише не пронюхають ті люди! Ти не повіриш, друже, як слідять за кожнім кроком і поступком чоловіка в тім положенню, що я. То одно есть рівнож з недостатків богат... — Справа маєть ся так: для моєї жінки конечний есть спокій і чистий воздух, вона вскорі повинна родити.

Льот. А як же-ж ти полагодив з лїкарем? В таких випадках важнійше всього добрий лїкар. А тут на селї...

Гофман. От як раз, і лїкар тут як рідко добрий; і знаєш, я прийшов до того заключення, що совісність у лїкаря повинно більше цїнити ся, чим талановитість.

Льот. Мабуть, вона як раз товаришить талановитости у лїкаря.

Гофман. Менше о те, в кожньому разї наш лїкар відзначаєть ся совісністю. Він ідеалїст в роді нас з тобою і заживає страшної популярности так між гірняками, як і селянами. Його прямо обожають. Часами, правда, він буває невиносимим чоловіком, то мішанина якоїсь черствости і сентіментальности. Але, як я вже сказав, вмію цїнити в йому совісність Безуслівно! Ага, щоби не забути, менї бажалось-

би... так і взагалі, не завадить знати, кого слід-би остерігатись. Слухай!... скажи менї... я виджу по твоїх словах, що панове за сусіднім столом, не дуже то гарне висловлювались про мене. Прошу тебе, скажи, що вони говорили?

Льот Того може не слід менї робити, я як раз хочу попрохати у тебе двісті марок, прямо попрохати, бо я ледви чи зможу їх тобі віддати.

Гофман добуває з бічної кишені чекову книжочку, виповнює чек і передає його Льотови. В якій-небудь філії державного банку... З приємністю...

Льот. Твоя готовість переходить всї мої сподївання. Так! Беру з подякою і будь певний, що гроші не підуть на марне.

Гофман з відтінку патосу. Кожній робітник гідний своєї нагороди. А тепер, Льоте, будь так добрий, скажи, що ті панове за сусіднім столом...

Льот. Розуміється ся, вони говорили дурниці.

Гофман. А все таки, скажи, прошу тебе! Се одиноке інтересне для мене, одиноке інтересне —

Льот. Мова була про те, що ти будь-то би випер з відси когось иншо-

го, якогось будівляного підприємця Міллера.

Г о ф м а н. Ро-зу-мі-єть ся! О н т а історія!

Л ь о т. Здаєть ся менї, той чоловік мав бути заручений з твоєю теперішньою жінкою.

Г о ф м а н. Так, був. — А що далї?

Л ь о т. Я розкажу тобі всьо, як я чув, здаєть ся менї, що тобі слїд-би знати ту клевету можливо подрібно.

Г о ф м а н. Цїлком слушно! Отже?

Л ь о т. О скільки я з того зрозумів, той Міллєр мав підняти ся будови одного шляху місцевої гірської желїзницї.

Г о ф м а н. Так! З якими там нїкчемними десятьма тисячами талярів. Колиж побачив, що ті гроші не вистарчають, скоренько постановив зловити на вудочку жінку з віцдорфських селянських дївчат; моя теперішня жінка мала бути т о ю, я к а...

Л ъ о т. Вони говорили, що він мав дїло з дочкою, а ти порішив ту справу зі старим. Не довго опісля він преціньзастрілив ся?! А ти довів до кінця будову його шляху і при тім порядно обловив ся.

Г о ф м а н. В тім есть де-що правди, але я бажав би, щоб ти пізнав всю ту історію в подробицях... Може бути вони вкінці розказували ще деякі подібні забавні історії?

Л ь о т. Особливо, — мушу тобі сказати, — вони обурювались на ще о д н о; вони начислювали, як незвичайний інтерес ти провадиш з камінним вуглем і називали тебе... ну, не дуже то підхлібно для тебе. Коротко кажучи, розказували, що за шампанським підмовив ти тутешніх дурних мужиків підписати умову, в якій вони зобовязують ся увесь вуголь, що буде добуватись в їх рудниках, продавати лише тобі і то по казочно низькій ціні.

Г о ф м а н видно неприятно зачіплений, встає. Я хочу тобі щось сказати, Льоте... А, впрочім, що за охота бабратись в тому...! Пора подумати про вечерю; у мене вовчий апетит. Кажу тобі, вовчий апетит. Він натискає спружину електричного дзвінка, якого продовженне в виді зеленого шнурка звисає над софою. Роздаєть ся дзвоненне.

Л ь о т. Ну, коли ти так хочеш мене задержати у тебе, то будь так добрий,... чи не міг-би я де-що трохи очиститись,

Г о ф м а н. Зараз будеш мати все потрібне... Входить Едвард, слуга в лівреї. Едвард, відведіть пана в гостинну.

Е д в а р д. До услуг ласкавому панови.

Г о ф м а н стискаючи Льотови руку. Найпізнїйше за чверть години буду просити тебе до стола.

Л ь о т. Аж за богато часу. Отже до побачення!

Г о ф м а н. До побачення!

Едвард отвірає двері і пропускає Льота. Оба відходять. Гофман погладжує собі потилицю, в задумі глядить на поміст, опісля йде в двері на право, бере вже за клямку; зараз входить Олена через скляні двері і кличе його.

О л е н а. Шурине! Хто то був!

Г о ф м а н То був оден з моїх старших ґімназійних товаришів, Альфред Льот.

О л е н а бистро. Він вже відїхав?

Г о ф м а н. Ні! Він буде з нами вечеряти. Можливо... так, може-бути, що в нас і переночує.

О л е н а. Ох, Господи! Так я не вийду вечеряти.

Г о ф м а н. Алеж Олено!

Олена. По що менї встрявати між освічених людий! Лїпше вже далї спокійно мужичіти.

Гофман. Ах, вічно ті дивацтва! Зроби менї, будь ласка, цю прислугу і приготов всьо, як слїдує, до стола. Будь так добра! — Ми прилагодимо де-що по святочньому. Я власне підозріваю, що він щось тут наміряє.

Олена. Наміряє? Що ти думаєш?

Гофман. Кертична робота — підкопувати, бурити. — Та ти певно з цього нїчого не второпаєш. Взагалї я можу ошибати ся, бо я до тепер уникав цього предмету. На всякий випадок ти приготов всьо вповнї гостинно. Таким способом людий ще найлекше... Шампанське, розуміють ся? А морські раки з Гамбурґа вже прийшли?

Олена. Здаєть ся менї, що прийшли нинї рано.

Гофман. Отже, морські раки. Сильний стук в двері. Прошу!

Рознощик клунків входить з клунком під пахою; говорить співочим тоном. По-сил-ка!

Олена. З відки?

Рознощик клунків. З Берлї-на.

Гофман. Так і єсть. То будуть дїточі річи від Герцоґа. Оглядає клунок і бере посвідку. Так, так, цї річи від Герцоґа.

Олена. Цїлий цей клунок. Так богато!

Гофман розплачуєть ся із розносщиком.

Розносщик клунків так само півспівочо. Доб-рий вечір! Відходить.

Гофман. Чому-ж так богато?

Олена. Певно, то вистане, по крайній мірі, для трьох дїтий.

Гофман. Ти може прохожувалась з моєю жінкою?

Олена. Щож я з нею вдїю, коли вона дуже скоро мучить ся.

Гофман. Ей що, вічно мучить ся, — от нещастє! Півтора години. Ах, Боже мій, вона-ж повинна робити те, що каже лїкар. До чого й лїкаря, коли...

Олена. Так приймись за те сам і вигонь геть ту Шпіллєр! Щож я можу зробить з тою старою бабою, вона у всїм їй потакує!

Гофман. А що я можу зробити... як муж... що я можу зробити, як муж? а крім того ти преціньзнаєш мачоху.

Олена. гірко. Без сумнїву.

Гофман. А деж вона тепер?

О л е н а. Шпіллер наряжає її з тієї пори, як тут пан Льот; і до вечері вийде вона, правдоподібно вицяцькана як пава.

Г о ф м а н знова занятий вже своїми думками, ходить по кімнаті; різко. То є останній раз, чесне слово! що я щось подібного терплю в тім домі. Слово чести!

О л е н а. Так, та тобі добре, ти можеш йти, куди тобі забажаєть ся.

Г о ф м а н. У мене в дома п е в н о не повторились би з нею ті приступи її відражаючої привички.

О л е н а. Не роби мене за те відвічальною! Від м е н е вона ніколи не діставала горівки. Ти лише усунь Шпіллер. Колиб я була мужчиною!...

Г о ф м а н, зітхаючи. Ах, колиб воно скорше покінчилось! — Звертаєть ся в двері на право. Ну, так, сестро, позаходь ся ради мене, щоб вечера була смачніїша. Менї треба полагодити ще деякі дрібнички.

О л е н а натискає пружину дзвінка, входить Міля. Міля, накривайте стіл. Скажіть Едвардови заморозити шампанське і виняти чотири тузїни устриць.

М і л я. здержуючись, різко. Можете сказати самі, він мене не слухає, він

говорить, що він служить лише у інжінїра.

Олена. Так пришли його по крайній мірі тут.

Міля відходить, Олена приступає до зеркала і поправляє де-що із свойого туалета; підчас того входить Едвард.

Олена все ще перед зеркалом. Едваде, поставте в лїд шампанське і добудьте устриці. Пан Гофман приказав.

Едвард. Служу вам, паннунцю. Едвард відходить. Вскорі потім стукають в середнї двері.

Олена страхаючись. Боже мій! — Трівожно. Прошу! — голоснїйше і сильнїйше. Прошу!

Льот входить не кланяючись. Ах, даруйте! — Я не хотїв перешкаджати, — називаюсь Лют.

Олена кланяєть ся як на лекції танців.

Голос Гофмана через заперті двері кімнати. Дїти! без нїяких церемонїй! Я зараз прийду. Льоте! то моя своячка, Олена Краузе! А то сестро, мій приятель Альфред Льот! Тепер поводїть ся як обопільно собі представлені.

Олена. Ну, ти все так!

Л ь о т. Я не беру йому того за зле, пані. В питанні о добрім тонї мене самого уважають мало-що не варваром. — Але коли я вам перешкодив, то...

О л е н а. Алеж прошу, — ви менї зовсїм не перешкодили, цїлком нї. Хвилина несмілости відтак: Дуже гарно з вашої спорони, що ви відвідали мойого шурина. Він все жалуєть ся... все огірчуєть ся, що приятелї його молодости забули про нього.

Л ь о т. Так то лучилось цїлком припадково. — Я все перебував в Берлїнї і через те — властиво не знав, де обертаєть ся Гофман. З кінцем моїх вроцлавських студий я більше нїколи не був на Шлеску.

О л е н а. То ви лише так припадково стрінулись з ним

Л ь о т. Цїлком лише припадково — й до того в місцї, де я думаю робити мої студії.

О л е н а. Ах, ви жартуєте! — Віцдорф і робити студії, не можливо! в тій нужденній закутинї?

Л ь о т. Нужденній, кажете? — Алеж тут як раз лежить надзвичайне богацтво.

О л е н а. А, так! В тім зглядї...

Льот. Я прямо здивований. Я можу вам ручити, що нїгде не стрічав я таких богатих селянських загород, тут дійсно виглядає достаток з дверий і з вікон.

Олена. Так, ваша правда. Тут в неодній стайнї їдять корови й конї з марморних жалобів і посріблюваних драбин! То зробив вуголь, який добуто під нашими полями і він то перемінив наших бідних селян в богачів в цїлім тут окрузї. Показує на стінний образ. Глядїть ось тут — мій дїд був ладунковим візником. Цеї клапоть землї був його, але він так малий, що не вижився його і тому-то він мусїв занїматись вивозом. Ось тут він сам в синїй блюзї, тодї носили ще такі синї блюзи. Так мій батько, як молодий чоловік, занїмав ся тим самим. — Нї! — я так не думала, — коли я говорила „нужденнїй;“ лиш так пусто тут. Так.. не має нїчогісько для душі. Можна вмірати з туги.

Міля і Едвард, ходячи в зад і вперед, накривають стіл на право в глубинї сцени.

Льот. Або тут нема часами балїв, або вечерниць?

Олена. Також і того нема. Мужики грають в карти, полюють, запиваються... От що видить ся через цілий день? Вона відійшла д' вікнови і показує рукою. Головно ось такі постаті.

Льот. Гм! Вуглекопи.

Олена. Які сходять в шахти, які виходять з шахт: і так без кінця. Що найменше я виджу лише вуглекопів? І ви думаєте, я можу вийти сама на вулицю? Що найбільше в поле через задні ворота. То така дика голота! — І так все витріщують очі, так страшно підозріло, — як би ви прямо поповнили який злочин.

Деколи в зимі, як захочеть ся мені просанкувать ся, а вони йдуть тоді в темноті більшими громадами через гори, в сніжній куряві, то ніколи не вступлять з дороги, нарочно йдуть прямо на коний. Тоді селяни хватають інколи за бичі, инакше не проїдеш. А якими прокляттями кидають вони тоді вслїд. Страшно! і я нераз так страхалась.

Льот. І от представте собі: якраз ради тих людий, — яких ви так дуже боїтесь, я й приїхав сюди.

Олена. Але ні...

Льот. Зовсім поважно, вони інтересують мене більше, — чим всьо инше.

Олена. Не виключуючи нікого?

Льот. Ні.

Олена. І навіть мойого мурина?

Льот. Інтерес до тих людий є цілком инший, — вищий.. але даруйте пані! Ви, може бути, того не зрозуміли.

Олена. Як-же ні? Я розумію вас дуже добре, ви... Вона випускає з кишені лист, а Льот згинається по його. Ах, лишіть це.. то не таке важне, то лист із пансіона.

Льот. Ви були в пансіоні?

Олена. Так, в Гернгутї. Ви не повинні думати, що я... ні, ні, я вас вже розумію.

Льот. Я хотів сказати, що робітники інтересують мене самі ізза себе.

Олена. Так, розуміється ся, — це навіть дуже інтересно.. так приглянуть ся гірнякови... преціньє околиці, де їх зовсім нема, але коли їх так щоденно...

Льот. Також, як їх щоденно бачить ся, пані... Власне треба щоденно їм приглядати ся, щоб найти інтересне.

О л е н а. Ну, коли т а к в а ж к о винайти... то в чому воно містить ся? Про інтересне думаю.

Л ь о т. Приміром, інтересно є, що ті люди, як ви кажете, глядять все так страшно і злобно.

О л е н а. Чому ви думаєте, що це особливо є інтересне.

Л ь о т. Тому, бо то не є звичайне. Бож ми всї глядимо так не все, а лиш деколи.

О л е н а. Так, а чого вони все так глядять... так ненависно, так страшно. Для того мусить бути певно якась причина.

Л ь о т. Цїлком ясно! І її то я хочу найти.

О л е н а. Ах, ви! Ви жартуєте! Щож вам з того, як ви навіть будете то знати?

Л ь о т. Може бути, можна буде найти середники усунути ті причини, ізза яких ті люди все мусять бути такі безрадісні, злобні; — може-бути їх можна щасливійшими зробити.

О л е н а де-що змішана. Я мушу вам ясно сказати, що... я аж доперва тепер розумію вже трохи. — Але це для мене так цїлком н о в е, т а к — д у ж е — н о в е.

Г о ф м а н входячи дверми з права. В руках держить цілий жмуток листів. Так! Ось я вже тут! — Едварде! щоб ці листи ще перед 8 були на почті. Він вручає слузі листи, той відходить.

Так, діти! Тепер можемо братись за їду. Невиносима духота! Вересень, а така духота. Він виймає шампанське із посудини з ледом, Вдова Кліко! Едвард знає мою тайну любов. Звертаючись до Льота. У вас здається ся був горячий спір. Підходить до стола, на якому поставлені найможливійші ріжнородности, тре руки з вдовілля. — Так! то представляється ся чудесно. Лукаво поглядаючи на Льота. Чи не так думаєш? — Впрочім, сестро! у нас буде ще гість. Вільгельм Каль. Я видів його на дворі.

О л е н а робить невдоволену міну.

Г о ф м а н. Алеж дорога! Ти думаєш, що я його... ну, що я можу зробити? Чиж я його к л и к а в? В сінях чути важкі кроки. Ах! Твоє нещасте зближається ся скоро.

Входить Каль, не стукаючи перед тим в двері. То двайцятьчотирилітній незугарний селянський парень, якому бажаєть ся, представляти із себе образованного, а ще більше богатого чоловіка. Черти його лиця грубі, а вираз хитрий і тупий. На йому зелена куртка, пестра бархатна камізоля, темні сподні і лякеро-

вані чоботи. Запинки при куртці з рога оленя. На ланцюшку від годинника брельоки з оленевих зубів і пп. Заикується.

Каль. Добрий вечер! Побачивши Льота, онесмілюється, остановляється, а ви гляд його есть досить безпомічний.

Гофман йде йому на стрічу і ободрюючо подає руку. Добрий вечер, пане Каль!

Олена шорстко. Добрий вечер.

Каль переходить важкими кроками через цілу кімнату до Олени і подає їй руку. Добрий вечер, Лєна.

Гофман до Льота. Позволь предетавити собі пана Каля, сина нашого сусіда.

Каль вишкірюється і мне в руках капелюх. Залальне заклопотанне.

Гофман. Тепер дїти до стола! Чи ще нема кого? Ах, нема тещі. Міля попроси паню Краузе до стола.

Міля кричить в сінях. Панї!! — панї!! Йдїть їсти! Кажуть йти їсти!

Олена і Гофман глядять на себе і сміють ся порозуміваючо, відтак спільно споглядають на Льота.

Гофман до Льота. По сільському, просто!

Входить пані Краузе, одягнена відражаючо в товни і дорогоцінности. Постава і убір зраджують пиху, дурновату гордість і страшну чванливість.

Гофман. А, ось мама! Позволь представити собі мойого приятеля д-ра Льота.

Пані Краузе робить неописано примховатий вигляд. Прошу, даруйте. По хвилині. Ні, але пане доктор, ви не возьмете менї того за зле! Я мушу перш усього оправдатись перед вами, — чим довше говорить, тим скорійше — оправдатись ізза мойого попереднього захования. Знаєте, що прямо горе з тими волоцюгами, яка їх величезна маса находить нас.. Ви не повірите, яке лихо з тим жебручим народом. До того ще вони беруть ся красти. Розуміють ся, що діло не в феникови, феника не жалко, можна дати й три, а то й таляра не пожалїємо!.. От вдова Людвіка Краузого, о та скупа, дійсно сотика нїкому не дасть.. Старий її помер із злости, потеряв яких там два тисячі талярів. Ні, ні, ми то вже не таківські. Ось погляньте, отсе оден буфет коштує мене тисячу талярів, не вчисляючи достави; у барона Клїнкова і там кращого не побачите.

Пані Шпіллєр входить вслїд за панею Краузе. Вона маленького росту, кривобока, одягнена в річи пані Краузе. Як говорить пані Краузе, вона з набожністю глядить на неї, не зводячи очий. Її близько пятьдесять лїт. Її віддих кожнїй раз супроважають тихі стони, як і то тоді, коли вона говорить, як звук „м.“

Пані Шпіллєр побожним, жалісливо-нїжним тоном, дуже тихо. У барана Клїнкова такий-же саміський буфет — м —.

Олена до пані Краузе, Мамо! чи не сїсти нам перше, а відтак...

Пані Краузе бистро звертаєть ся до Олени і мече на неї убійчий погляд; коротко і приказуючо. І як тобі не стидно! Пані Краузе, сїдаючи до стола, нагадує собі, що ще не змовлена молитва перед їдженнєм, механїчно складає руки до молитви, не одоливши ще в собі злоби.

Пані Шпіллєр говорить молитву:

Прийди, Господи Йсусе, гостем в нас [будь,
І благослови, що дарував нам єси.
Амінь.

Всї з шумом сїдають за стіл; припрошуючись і услугуючи собі обопільно, старають ся вийти з прикрого положення, яке всї відчувають.

Гофман до Льота. Любий друже, ти не відмовиш ся?! Устриці?

Льот. Добре, хочу спробувати. Це перші устриці, які я їм,

Пані Краузе лише-що поклала устрицю в рот, говорить маючи напханий повний рот. Ви певно, — говорите — в сім сезонті.

Льот. Ні, взагалі.

Пані Краузе і пані Шпіллер перегля-

BIBLIOTEKA UMCS LUBLIN

Гофман до Каля, що витискає зубами устрицю. Два днї вже вас не видно, пане Каль. Удачно полювали ви на миші в той час!

Каль. Ни....нї!

Гофман до Льота. Пан Каль власне дуже пристрасний стрілець.

Каль. Ми..ми-ші-ст...ст...раш-но п...про...кляті пла...ла...зуни

Олена вибухає сміхом. Нї, але то смішно, він стріляє всьо, домашні і дикі звірята.

Каль. Нне..дав-но я за-застрілив стару ссс...свиню.

Льот. Отже стрільба ваше головне занятте.

Пані Краузе Пан Каль стріляє лише ради вдовілля.

Пані Шпіллєр. Ліс, дичину і женщини, як любив частенько говорити Його Ексцелєнція пан мінїстр фон-Шадендорф.

Каль. П...після з...зав-тра у нас бб...буде ст стрі-лянина в гг..голубів.

Льот. Щож це таке: стрілянина в голубів?

Олена. Ах, я не можу цього стерпіти; то нїщо инше, як лише немилосерна забавка. Уличні підростки, що мечуть каміннями у вікна, роблять все таки краще.

Гофман. Цього вже за богато, Олено.

Олена. Не знаю —, але здаєть ся менї далеко краще, вибивати вікна, чим привязувати голубів до стовпа і відтак стріляти в них кулями.

Гофман. Ну, Олено, — ти лише подумай..

Льот краючи щось при помочи ножа і вилок. Все таки, досить відстрашуюча жорстокість.

Каль. Із..із-за пп...пару голубів...

Пані Шпіллєр до Льота. У пана Каля — м —, мусите знати, двістї штук в голубнику.

Льот. Взагалї всяке полюванне є жорстокістю.

Гофман. Ну, жорстокість необходима. Приміром, тепер вишукують пятьсот живих лисиць, так що всї лїсничі тут кругом, а навіть в цїлій Нїмеччинї, заняті розшукованнєм лисичих нор.

Льот. По що-ж стільки лисиць?

Гофман. Вони йдуть до Анґлії, де мати-муть честь, що їх прямо з клїток замучать льорди і ледї.

Льот. Чи він магометанин, чи христіянин, звір все остане звіром.

Гофман. Мамо, чи не можу тобі служити морськими раками?

Панї Краузе. По мойому, то вони в сьому сезонї дуже добрі.

Панї Шпіллєр. Ласкава панї мають такий добрий смак — м. —

Панї Краузе до Льота. І морських раків ви також нїколи не їли, пане доктор?

Льот. Нї, морські раки я вже їв тут і там —, на березї моря, в Варнемінде, де я вродив ся.

Панї Краузе до Каля. Ей Богу Вільгельме, деколи навіть не знаєш, що-би то зїсти?

Каль. Т...т...так, Бб..бог зн...знає, що-би то, тїточко.

Едвард хоче налити Льотови шампанського. Шампанського.

Льот відкладаючи на бік свій стакан. Ні!... дякую!

Гофман. — Не роби дурниць!

Олена. Як, ви не пете?

Льот. Ні, пані.

Гофман. Та, ну, слухай: таж то преціньь... таж то скучно.

Льот. Як я пю, то я ще скучнїйший.

Олена. То інтересне, пане доктор!

Льот нетактовно. Що я скучнїйшим стаю ся, коли пю вино?

Олена де-що змішана Ні... ах ні... що ви не пете.., я хотїла сказати, що ви взагалї не пете.

Льот. Що в тім інтересного?

Олена почервонївши. Бо це... це незвичайне Червонїєть ся і мішаєть ся ще більше.

Льот з невмісним підчеркненнем. На жаль ваша правда.

Панї Краузе до Льота. Пляшка коштує нас пятнайцять марок, коли хочете, то й за трийцять можете пити. Прямо з Раймса, ми вас вже лихим не приймемо, самі не пемо дешевшого.

Панї Шпіллер. Ах, вірте менї — м —, пане доктор, колиб так все

Його Ексцеленція сам пан міністр фон Шадендорф — м — обідав...

Каль. Без вина не міг-би я жити.

Олена до Льота. Скажіть, будьте ласкаві, чому ви не пете?

Льот. З приємністю. Видите я...

Гофман. Е, що! старий друже! Бере в руки пляшку і сам хоче налити Льотови вина. Згадай, як весело ми деколи давнійше проводили час..

Льот. Ні, прошу, не трудись, то..

Гофман. Ну, пий хоч сьогодня!

Льот. то всьо надаремно.

Гофман. Ну, ради мене!

Гофман хоче налити, Льот боронюється. Між ними повстає настоювання.

Льот. Ні!.. ні, сказав... ні, дякую.

Гофман. Ну, не бери менї цього за зле, але.. то прямо дивацтво.

Каль до панї Шпіллер. Не хоче сам, то хай дивить ся, як другі пють.

Панї Шпіллер потакує, киваючи головою.

Гофман. Впрочім, вольному воля... і так далї. Я тобі ясно скажу, що без лямпки вина за столом...

Льот. І шклянки пива при снїданнї...

Гофман. Ну, так. чомуж-би ні? Шкляночка пива, то дуже здорово.

Льот. І час від часу коняк...

Гофман Ну, коли вже й того не можна... а вже на аскета, то ти мене ніколи не переробиш. То значить відняти життю всю принаду.

Льот. Того я не можу сказати. Я ограничуюсь на нормальні приємности, які не шкодять мойому нервному системови.

Гофман. Товариство, яке не вживає напоїв, є і лишить ся чимсь дійсно невиносимим і скучним, — ні, я вже дякую за таке товариство.

Пані Краузе. І благородні пють богато вина.

Пані Шпіллер услужно потакує, склонюючи голову. Навіть джельтельмени пють богато вина.

Льот до Гофмана. А менї на відворот; менї взагалї скучно в товаристві, де богато пють.

Гофман. Природно, що треба пити в міру.

Льот. Що значить, по твойому, в міру.

Гофман. Так... щоб не лишитись розсудка.

Л ь о т. Ага!.. отже признаєш: розсудок взагалі втрачаєть ся через уживанне напоїв. — Отже видиш! тому то й скучно менї в товаристві, де уживають напоїв.

Г о ф м а н. Чиж ти боїш ся втеряти свій розсудок?

К а л ь. Іїі..і.. я випив недавно пляшку ррр...р..рі ..рід.. десгаймерського, пляшку шшам...п...панського. А крім того ще в..в. в..відтак пляшку б..б..бордо, а не був і..і .ще пяний.

Л ь о т до Гофмана. О нї, ти-ж пречінь добре знаєш, що то як раз я відводив вас домів, як ви нераз перебрали мірку. У мене все ще давня медвежа натура: нї, т о м у я й не так то трівожусь.

Г о ф м а н. Так чомуж?

О л е н а. Так, прошу, скажіть-же, чому ви властиво не пєте?

Л ь о т до Гофмана. Отже, щоб тебе успокоїти: я нинї не пю вже тому, що словом зобовязав ся, не уживати горячих напитків.

Г о ф м а н. Иншими словами, ти записав ся в члени товариства повздержливости.

Л ь о т. О, я цїлковитий повздержливець.

Гофман. А на як довго, коли смію поспитати?

Льот. На цїле житте.

Гофман кидає ніж і вилки і відскакує від стола. Фу, правдивий околіт з тебе!! Сїдає знова. Отверто кажучи, це прямо дитинство, даруй за різке слово.

Льот. Ти можеш це називати, як тобі подобаєть ся.

Гофман. Але яким способом прийшов ти до таких заключень?

Олена. Думаю, що у вас що найменше, мусять бути до того важні причини.

Льот. Вони істнують всюди. Чиж ви панї і ти, Гофмане, не знаєте, яку страшну роль відграє алькоголь в сьогочаснім життї... Коли хочеш мати про те поняттє, читай Бунґе — Менї в памяти ще те, що сказав знаменитий Еверет про значінне алькоголю в життї Зединених Держав. — До того ще, то розтягаєть ся лиш на десять лїт часу. Отже він вичисляє, що алькоголь безпосередно поглотив 3 мілїярди долярів, а посередно 600 мілїонів. Він убив 300.000 людий, 100.000 дїтий післав в приюти для бідних, загнав многі ти-

сячі в тюрму і робочі доми і спричинив що найменше 2.000 самовбивств. Він спричинив що найменше втрату 20 мілїонів долярів через пожари і насильні руйнования майна, він створив 20.000 вдів і вкінцї не менше як 1 мілїон сиріт. Дїланнє алькоголю, ще страшнїйше тим, що відзиваєть ся, так сказатиб, в третьому і четвертому поколїннї. — Колиб я був дав слово не женитись, тодї міг би я пити, одначе... о скільо менї звісно, мої предки були здорові, кріпкі і в вищій степенї повздержливі люди. Кожнїй рух, який я роблю, кожнїй труд, який я довершую, кожнїй віддих заставляє мене думати о тім, що я їм маю завдячувати. І отсе, як видиш, є для мене вихідньою точкою: я твердо порішив, наслїдство, яке я одержав, вповнї ненарушене передати моїм потомкам.

Панї Краузе Слухай! — зятю! — Треба правду сказати, що наші вуглекопи дїйсно пють богато.

Каль. Вони пють як свинї.

Олена. Ах, так це переходить на потомство?

Льот. Так, є сїм'ї, які навіть від того вимерли, сїм'ї алькоголїків.

Каль частю до пані Краузе, частю до Олени. О, ваш старий також не до одуріння.

Олена сильно поблїдши, різко. Ах, не говоріть дурниць.

Пані Краузе. О, вже й вередувати дівка стала! Видиш, яка прінцес са! Ось вона також вдає благородну. Оттак вона поводить ся з своїм судженим. До Льота, вказуючи на Каля. Бо мусите знати, пане доктор, що це власне її суджений, у нас вже всьо порішено.

Олена зриваючись. Перестаньте!... перестаньте, мамо! або...

Пані Краузе. Вже терпіти довше не можна... От чуєте, яке вона говорить. І то зі мною, пане доктор, а чиж то по образованному? Бог оден знає, що я поводжусь з нею, як з рідньою дитиною, а вона ось як!

Гофман успокоючи. Ах, мамо, зроби менї цю приємність...

Пані Краузе. Ну, просто — я того не розумію, — о, така гуска... деж справедливість.. таке дранте!

Гофман. Мамо, я дійсно дуже тебе прошу...

Пані Краузе злючись ще більше. Замість того, щоб по бабськи хозяйством займатись... куда тобі! А от

Шіллєрам і Ґетам і иншим таким дуракам, що нїчого не знають, а лише брешуть: тим, то вона дає собі голову морочити. Прямо гірко робить ся. Замовчує, дрожачи від злости.

Ґофман успокоюючи. Та може вона не хотїла... ну, може бути не так... дає знак Оленї сїсти на місце, яка в зворушеннї відійшла на бік, стараючись всею силою повздержати сльози.

Ґофман стараючись перервати прикре мовчанне, до Льота. Так... отже про що ми говорили? Правда! — про злочасний алькоголь. Піднїмає свій стакан. Ну, мамо, мир! Ходи, цокнемо ся, — ну, помирімо ся, — зробимо честь алькоголеви, хай він помирить нас. Панї Краузе цокаєть ся, гейби трохи неохотно. Гофман, звернений до Олени Що, Олено? твій стакан пустий?.. А, до сто чортів, Льоте! та ти маєш співтовариство.

Олена. Ах,... нї... я...

Панї Шпіллєр, О, панночка яка...

Ґофман. Алеж ти нїколи не була такою надто стидливою.

Олена різко. Я нинї не маю найменшої охоти пити, розумно!

Гофман. Даруй, будь ласка, дуже прошу, даруй... Так, отже о чім була мова?

Льот Ми говорили про те, що бувають цілі сім'ї алькоголіків.

Гофман знова змішаний. Правда, правда, але...

Замітно зростаючий гнів в поведенні пані Краузе, підчас коли пан Каль ледви перемагає себе, щоб здержати сміх, який дусить його. Олена гнівно глядить па Каля палаючими очима і нераз своїм грозячим поглядом здержує його висказати те, що йому, так сказатиб, лежить на язиці. Льот, доволі рівнодушно, занімаєть ся обиранням яблока, нічого не замічаючи.

Льот. Тут рівнож під тим зглядом благословенно.

Гофман майже не пануючи над собою. Що... в чім благословенно?

Льот. Розуміють ся, в пяницях.

Гофман. Угу!... Ти думаєш?... ах... так, так... розуміють ся, вуглекопи.

Льот. Не лише вуглекопи. Приміром, тут в гостинниці, де я вступив, зараз прийшов до тебе, сидів один чоловічок ось так: Він кладе оба лікті на стіл, голову підпирає руками і посоловіло дивить ся на скатерть.

Гофман. Дійсно? Його замішанне досягає зеніту; пані Краузе кашляє, Олена

не перестає глядіти на Каля, що трясеть ся тепер усім тілом від розсаджуючого його сміха, але все ще таки здержуеть ся не вибухаючи голосно.

Льот. Дивує мене, що ти не знаеш того — оріґінала — чемно сказавши. Та гостинниця зовсім недалеко звідси. Менї казали, що то якийсь тутешнїй богатий мужик, який буквально днї і цїлі лїта проводить в цїй гостинницї за питтем горівки. Дїйсно, правдива скотина. Ах, ті відражаючо пусті, пяні очі, якими він впялив ся в мене.

Каль, що здержував ся до цьої пори, вибухае грубим, грімким, нездержимим сміхом, так що Льот і Гофман, остовпівши з дива, глядять на нього.

Каль через сміх, заикуючись. Єй Богу! та то... єй Богу, то ваш старий.

Олена вискочила налякана і обурена мне сервету і кидае її на стіл. Вибухае. Ви!... — як би плювала — тьфу. Скоро віддалюеть ся.

Каль пізнавши, що зробив дурницю, стараеть ся скрити змішанне, нагло вриває. Е, що там!... дурницї! Ну, так, я радше піду. Вбірае капелюх і відходячи, говорить, не повертаючись: Прощавайте!

Пані Кразе кричить йому вслід. Не сердь ся на неї, Вільгельме! Складає сервету і кличе: Міля! Входить Міля. Збірай! Про себе, але голосно. От дурна гуска.

Гофман трохи сердитий. Мамо! я мушу вам по правді сказати....

Пані Краузе. Балакай собі. Встає і скоро відходить.

Пані Шпіллер. Ласкава пані — м — мали нині де-що домашніх неприємностий — м — Вповні віддано поручаю ся!... Встає і тихо молить ся, підносячи очі в гору, відтак відходить.

Міля і Едвард прячуть із стола. Гофман встав і з виколкою в роті йде на перед сцени, Льот слїдує за ним.

Гофман. Так, видиш, отсе жінки!

Льот. Я цїлковито нїчого не розумію.

Гофман. Впрочім, про те й говорити не стоїть. Подібне, як звісно, лучаєть ся і в дуже їнтелїґентних сїмях. Сподїюсь, що це не перешкодить тобі остатись у нас на кілька днїв...

Льот. Я радо бажав би познакомитись з твоєю жінкою, чомуж вона не показуєть ся?

Гофман обрізуючи конець свіжої піроски. Розумієш, в її положенні... вза-

галї женщини дуже стїсняють ся. Ходи! пройдемось хвилинку по саду. Едварде! каву подайте в альтану.

Едвард. До услуг панови.

Гофман і Льот відходять через зимовий сад. Едвард відходить середнїми дверми, по тім Міля, несучи піднос з посудою, рівнож середнїми дверми. Хвилину лишаєть ся кімната пустою, відтак появляєть ся

Олена зворушена, із заплаканими очима, тримаючи коло уст хусточку. Від середних дверий, якими вона увійшла, бистро робить кілька кроків на лїво і прислухуєть ся до дверий в кімнату Гофмана. О! не відходь! Не чуючи нїчого, біжить до дверий в зимовий сад, де вона також прислухуэть ся кілька хвилин з напруженною увагою. Проходячи і з зложеними руками кличе з жаром. О! не відходь, не відходь!

Занавіса спадає.

ДРУГИЙ АКТ.

Ранок коло четвертої години. Вікна в гостинниці освічені, крізь ворота видніється ся блїдо-сїрий ранній світ, що поволї з бігом дїї відтїнюється ся в багровий, а відтак, так само помалу розсвічується ся в ясне, денне світло. Коло воріт на землї сидить Б а й б с т, (йому близько 60 лїт) і клепче свою косу. При підняттю занавіси його сілюет ледви зарисовується ся на фонї сїрого раннього неба; чутно лише монотонні, безперервні, правильні удари молотка о ковало. В протягу кількох мінут чутно лиш оден той звук, відтак торжественна рання тишина нарушається ся викриками відходячих з гостинниці гостий. Двері гостинниці замикають ся з тріскотом. Світла у вікнах гаснуть. В далї чути лаяннє собак, голосно перекликають ся півні. На доріжцї, що веде з гостинниці, появляється ся темна постать і заточуючись з одної сторони на другу направляється ся д'дворови; то с е л я н и н К р а у з е, що все останнїй оставляє гостинницю.

С е л я н и н К р а у з е наточується ся на тин, що ним огороджений сад; держить ся за нього руками і бурмоче під носом пяним го-

лосом, звертаючись в сторону гостинниці. О, сад мій, гостинниця мо-я, ти хазяй... злодій!... бурмотячи і мурликаючи щось не зрозуміле, він відривається від тина і впадає на подвірре, ледви вдержавшись за чепіги від плуга. Маєток мій. Розводить ся широко поспівуючи. Пий... о,... пий бра',... пий... бра', гор...рівка відваги додає. Сильно покрикуючи. А чим я не гарний чоловік? А моя жінка не красавиця?... а дові в мене не красуні?

Олена бистро виходить з дому. Видно, що на борзі одягнулась вона як небудь. Таточку!... любий таточку! Ходи вже раз. Вона хватає його під руки, старається підтримати його і запровадити до хати. І-ди-ж скорше.. ну, йди ско-ро до дому, йди-ж вже ско-ро! Ах!

Селянин Краузе піднімається ся, пробує стояти прямо, добуває з трудом за помічю обох рук з кишені своїх штанів шкіряну, набиту грішми калитку. При раннім, ясніймім світлі замічається ся дуже витерту одежу майже 50-літнього мущини, зовсім не кращу тої, яку носять по більшій части сільські робітники. Він з голою головою, його сиве, скупенькe волосся не причесане й розкудйовчене. Зачорнена сорочка розстебнута до пояса; на одній одинокій шлийці держать ся колись жовті, а тепер лискучо засмальцовані, скіряні штани; на босих ногах стремлять вишиті, вічні пантофлі, яких шитте виглядає ще нове. На ньому

нема ні куртки, ні иншої одежини, рукави сорочки також розстебнуті. Щасливо добувши калитку з грішми, ударяє нею правою рукою о долоню лівої руки, так, що гроші брящать і звенять, при тім окидує свою дочку страстно жадним поглядом.

Видиш!... гроші мої! Га? Хочеш, дам парочку талярів?

Олена. Ах, Боже мій! Вона кілька разів безуспішно старається ся запровадити його до хати, При однім з таких заходів він обнімає її з дикою страстю ґорілля і робить кілька безсоромних діткнень, Олена видає придавлений крик о поміч Пусти! сейчас пусти! Пусти-же! прошу тебе, таточку, ах! Вона плаче, відтак кричить, вкінці в найвищій трівозї і злости: Скотина, свиня! Вона відтручує його від себе. Селянин падає на взнак на землю, Байбст підходить з свойого місця коло воріт, налягаючи на ногу. Олена і Байбст старають ся підняти селянина.

Селянин Краузе бурмоче. Пий-й бра'.. пий...

Селянина піднято, він направляєть ся в хату, порываючи за собою Байбста і Олену. Кілька хвилин сцена остаєть ся пустою. В хаті чутно шум, тріскання дверми. На одному вікні появляєть ся світ, відтак знова виходить Байбст з хати. Він черкає сірник о скіряні штани, щоб закурити коротеньку люльку, яка все стерчить йому в губах. Коли він ще тим

занятий, з сінних дверий прокрадаєть ся Каль. Він в скарпитках, куртку перевісив через ліве рамя, в лівій руці держить нічні паптофлі. В правій руці тримає капелюх, а зубами ковнїр сорочки. Дійшовши майже до середини подвіря, обертаєть ся і видить, що Байбст глядить на його. Хвилину видаєть ся нерішимим, відтак перекладає капелюх і ковнїр в ліву руку, хватає за кишеню у штанів і приходить до Байбста, якому суне щось в руку.

Каль. На, маєш таляра... але гляди, держи язик за зубами! Бистро спішить че, ез подвірє і перескакує через паркан.

Байбст запалює свою люльку новим сїрником, кульгаючи доходить до воріт, сїдає на землю і знова забіраєть ся за клепанне коси. Через якийсь час не чути нїчого, крім одноманїтних ударів молотка та зітхань старика, перериваних короткими прокляттями, коли підчас роботи не всьо йому ведеть ся. Робить ся значно яснїйше.

Льот виходить з сінних дверий, витягаєть ся, де-кілька разів глибоко зітхаючи. Гм... гм.. яке ранне повітрє! Поволи йде в глибину сцени аж до воріт. До Байбста. Добрий день! Ви так рано встали?

Байбст недовірчиво скоса поглядаючи, нерадо. Добрий день! Мала павза, відтак Байбст, не звертаючи уваги на присутність Льота, якби в розговорі із своєю косою, якою він кілька разів обертає то сюди, то туди.

Кривий чорте! Ну, ти в мене випрямиш ся?! Ех, Най тебе грім побє! Він клене дальше.

Льот сїдає межи рукоятями екстірпатора. У вас нині може косовиця?

Байбст грубо. У ослів лише може.

Льот. Ну, а пощо ви точите косу?

Байбст до коси. Ех! ти дурна голово!

Мала павза, відтак.

Льот. Скажіть, будьте ласкаві, на що ви точите косу, коли нема косовиці?

Байбст. Ну, — а чим вкосити худобі трави?

Льот. А так! — то ви косите на пашу!

Байбст. Ну, а як же?

Льот. То кожнього ранку косить ся?

Байбст. На, маєш! — а тож голодати худобі?

Льот. Ви повинні бути поблажливійші до мене! Я міський чоловік; не можна-ж так всього докладно знати по сільському хазяйству.

Байбст. О, ті міщухи! — міщухи, то вони вже більше знають, як сільські, ая?

Льот. Це до мене не відносить ся. А не можете обяснити менї що то

за такий прилад? Я вже десь таке видів, але не знаю, як називаєть ся..

Байбст. Ось той, на якому ви сидите? То називають екстрабатором.

Льот. Так, так, екстірпатор; тут також ним послугують ся?

Байбст. В тому то й біда, що ні. — Він всьо запустив, всьо поле, цілком запустив — онтой хазяїн... А бідняга, то також хоче мати свій кавалочок поля... — на нашім то ніяке збіже не росте — де там, всьо запущене! — Нічо не росте, лише самі буряни

Льот. А ось отсим можна їх всіх повиривати. Я знаю, що Ікарійці уживають таких екстірпаторів, щоб цілковито очистити вперше розорану землю.

Байбст. Деж то ті І..., як ви лише що сказали І...

Льот. Ікарійці? В Америці.

Байбст. У них також є такі штуки?

Льот. А вжеж.

Байбст. Що-ж то за такий народ, ті І... І...

Льот. Ікарійці? Осібного народу такого нема; то люди всіляких націй, які зєдинили ся разом; вони посідають в Америці чудесний кусень землі, яким господарюють спільно; всю працю

і всї добутки роздїлюють на рівні. Нї оден не бідний, між ними нема бідаків.

Б а й б с т, що його вираз лиця зробив ся приязнїйшим, при останнїх словах Льота знова прибирає стару, недорічиво — ворожу відтінь; дальше не звертаючи увагу на Льота, він заглублює ся в свою роботу із словами: О, це вже раз коса!

Л ь о т все ще сидячи споглядає на старика із спокійною усмішкою, а відтак любує ся пробуджуючим ся ранком. Через ворота видно розлогі поля конюшини і рівнини лугів; між ними веть ся ручай, що його береги поросли вільшиною і ивами. На виднокрузї одинокий шпиль гори. Зі всїх усюдів піднїмають ся жайворонки, а їх безперервні трелї гомонять, то близше, то дальше, аж чутно їх у дворі. Тепер підносить ся Льот із словами: Треба йти пройтись, який чудесний ранок! Він виходить ворітьми. Чути стуканнє деревляних ходаків. Хтось скоро сходить з горища над конюшнею. То Ґустя.

Ґ у с т я, досить товста дївка: розстебнутий станик, голі руки і лидки, босі ноги в деревляних ходаках. Вона несе горіючу лїхтарню. Дїдуню Байбст, добрий день!

Б а й б с т щось бурмоче.

Ґ у с т я глядить, прикриваючи руку до очий, в ворота на Льота. Хто то там?

Байбст сердитий. Бідних людий піддурювати хоче .. дурисвіт, обманець оден. . Встає. Дівко, зладь-но віз.

Ґустя, яка в той час мила свої ноги біля колодязя, скінчивши з тим, заки зникає в коровячій стайні, говорить. Зараз, зараз, дїдуню Байбст.

Льот вертаєть ся, дає Байбстови гроші. Ось вам, де-що дрібноти. Гроші все придадуть ся.

Байбст розтаявши, як-би перемінив ся, із щирою добродушністю. Так, так! Ваша правда... о, тисяч разів дякую. — Ви певно в гостях у зятя? Нараз зробившись дуже говірливим. Знаєте, коли ви захочете туди на гору пройти ся, так держіть ся все на лїво... знаєте, все на лїво, бо на право — яруга. Мій син казав, що то небезпечно, що вуглекопи слабкі підпори ставлять... їм поганенько платять, ну, і виходить, що дешево, те й гниле, то розумієте в копальнях... От видите! — так все на лїво, бо на право ями... Раз йшла там-туди торговка маслом... так.. і провалилась під землю .. глибоко... і не знаю, як глибоко... нїхто не знає... Так значить, все на лїво, все на лїво, там безпечно можна пройти. Падає стріл, Байбст здрігаєть

ся мов від електричного удару ; робить кілька кроків по дорозі.

Л ь о т. Хтож то стрілив вже так рано?

Б а й б с т. Ну, звісно хто! а комуж-би?... — А той молодик капосний.

Л ь о т. Який молодик?

Б а й б с т. Ну, Каль — Вільгельм сусїдів син .. Ну, почекай-же ти менї! Я видїв, як він стріляв жайворонків.

Л ь о т. Ви кульгаєте.

Б а й б с т. Най Господь заступить, та ще й як. Грозить кулаком в сторону поля. Почекай-но ти, почекай !...

Л ь о т. Щож це у вас приключилось з ногою?

Б а й б с т. В мене?

Л ь о т. Так.

Б а й б с т. А, це такий — такий зробив.

Л ь о т. Чуєте болї?

Б а й б с т хватаючись за ногу. Болить, страх, як болить.

Л ь о т. І ви не звертались до лїкаря?

Б а й б с т. Знаєте, ті доктори, то всї як малпи, що оден, то й другий. Лиш наш доктор, ну, сей гарний чоловік.

Льот. Він вам може поміг?

Байбст. Так, — вкінці він мені зробив значну полекшу... він також масував, давив, різав.. я не кажу, він, одним словом, ще хоч жаліє бідних людий. — Він і лїкарства дає даром... та й прийде кожнього часу...

Льот. Ви певно де-небудь зашибли собі ногу? Ви не все налягали на неї?

Байбст. Певно, що ні.

Льот. Так, то я не розумію, мусить преціньь бути якась причина...

Байбст. Хто знає? Він знова грозить пястуком. Почекай-но ти! діждеш ся ти з твоєю стрілянниною.

Каль появлясть ся в свойому саду. В правій руці держить стрільбу за люфу, лїва рука затиснена в пястук. Добрий день, пане доктор!

Льот іде через подвірє д' ньому. Між тим Густя, як також друга дівка, по імени Лїза, запрягають віз, на якому лежать граблї і вили Потім виїзджають вони із воріт в поле мимо Байбста, який, кинувши в сторону Каля кілька завзятих поглядів і проклять бере свою косу на рамя і ковпляє за ними. Байбст і наймички відходять.

Льот до Каля. Добрий день!

Кальь. Хочете раз щось чудесного побачити? Він протягає через тин затиснену в пястук руку.

Льот підходячи близше. Що там маєте?

Кальь. Подивіть-но ся! Вскорі потім отвірає руку

Льот. Що-о? — так це дійсно правда; ви стріляєте жайворонків! За таку сваволю, ви бездільнику, заслугуєте собі порядну пощочину, розумієте мене! Він повертаєть ся спиною і відходить через подвіре за Байбстом і дівчатами.

Кальь замішаний глядить деякий час в слїд відходячому Льотови, відтак покрийому затискає пястук і говорить: Докторик, голота! обертаєть ся і зникає на право. — Впродовж кількох хвилин подвіре остаєть ся пустим.

Олена виходить з дверий дому, на нїй ясний літнїй одяг і більший садовий капелюх. Вона оглядаєть ся кругом, робить кілька кроків д' воротам, остановлюєть ся і виглядає поза ворота. Відтак помалу проходить на право через подвіре і зверає на дорогу, яка провадить до гостинниці. Більші вязанки всїляких трав висять на тинї задля висушення: вона нюхає їх, проходячи мимо. Відтак пригинає вона віти овочевих дерев і розглядає низько звисаючі червені яблока. Коли-ж замічає що Льот йде їй на стрічу, зі сторон гостинниці опановує її ще більший несповій, вкінцї

обертається і йде перед Льотом на подвірє. Тут замітивши, що голубник іще запертий, прямує д' ньому через маленьку хвірточку овочевого саду. Тут занімається тим, що старається стягнути мотузок, занесений вітром, який ва щось зачіпив ся. Між тим підходить до неї Льот і зачинає говорити.

Льот. Добрий день, пані!

Олена. Добрий день! — Вітер занїс мотузок.

Льот. Позвольте! Рівнож входить через хвіртку, відчіпляє мотузок і отвірає голубник. Гонуби вилїтають.

Олена. Дуже вам дякую.

Льот опять виходить через хвірточку, остається за тином і стоїть опертий на його. Олена остається за огородою. Після невели кої павзи. Ви все встаєте так рано, пані?

Олена. Про теж саме я й Вас хотїла поспитати.

Льот. Я? — нї. Перша ніч в чужому домі звичайно так проходить.

Олена. Як... чомуж так?

Льот. Про те я ще й не думав, воно не має нїякої цїли.

Олена. Ах, як же нї?

Льот. По крайній мірі, нїякої видимої, практичної цїли.

О л е н а. Так отже, коли ви що небудь робите, або про що думаєте, то воно мусить мати практичну ціль?

Л ь о т. Зовсім ясно! Впрочім...

О л е н а. Того я не думала від вас почути.

Л ь о т Що, пані?

О л е н а. Цілком так само думала моя мачоха, як передвчера вирвала у мене з рук Вертера.

Л ь о т То досить дурна книжка.

О л е н а. О, того не кажіть.

Л ь о т. Повторяю вам ще раз, пані. То книжка для слабовитих людий.

О л е н а. А т о — може бути.

Л ь о т. Як попала вам в руки т а книжка? Чи-ж вона вам зрозуміла?

О л е н а. Я думаю, я... по части цілком певно. Вона, так успокоює, коли її читати. По де-якій хвилині. Коли це глупа книжка, як ви кажете, так можете поручити менї якусь лїпшу книжку.

Л ь о т. Чи... читайте... ну, так!... ви певно знаєте борбу о Рим — Дана.

О л е н а. Нї! Але я куплю собі ту книжку. То служить, якій-небудь практичній цїли?

Л ь о т Взагалї розсудній цїли. Вона представляє людий не такими,

якими вони тепер є, а такими, якими вони коли-небудь повинні бути. Вона діїлає навчаючо.

Олена з переєвідченнєм Це гарно. Мала павза; відтак. Може бути, ви можете менї сказати.. в часописях так богато говорить ся про Золю і Ібзена: то великі поети?

Льот. То зовсїм й не поети, лише це непремінне лихо, панї. Я глибоко жаждучий і жадаю від поезії ясного, покріплячого напою. — Я не хорий. А те, що дають Золя і Ібзен, то скорше входить в область медицини.

Олена як-би мимоволї. Ах, так, то скорше щось для мене.

Льот до сьої пори частинно, тепер цїлковито затоплює свій зір в росою покритий овочевий сад. Як тут прегарно! Погляньте, як сонце піднїмаєть ся ізза вершин гір — Як богато яблок у вашому саду: гарний буде збір.

Олена. Три четвертини з цього украдуть так й цього року. Страшенна біднота довкола.

Льот. Ви не повірите, як я люблю село! На жаль, моє житте-бутте проминає по більшій части в городї. Але тепер я рішив хоч раз нароскошуватись сїльским життем. Нашому бра-

тови більше, як кому иншому, потрібне сонце і свіжий воздух

Олена зітхаючи. Більше потрібні, чим .. а то чому?

Льот Тому, що ми стоїмо в завзятій борні, якої кінця не доживемо

Олена. А ми всї инші, чи не ведемо такої боротьби?

Льот. Нї

Олена. Але, — все таки, ми також боремо ся?!

Льот Розумієть ся! але та боротьба може скінчити ся.

Олена. Може — так, ваша правда! — а чомуж та боротьба, що ви її ведете, пане Льот, не може скінчити ся?

Льот. Ваша боротьба, — може бути лиш боротьбою за власне щастє. І кожнїй поодинокий, о скільке це лежить в людській спроможности, може його добути. А моя боротьба, є боротьбою за загальне щастє; щоб я був щасливий, то перш усього, всї окружаючі мене люди, повинні бути щасливі; я не повинен видїти довкола себе, нї слабости, нї бідности, нї рабства, нї приниження. Я, так сказати-б, останнїй повинен сїсти за стіл.

Олена з пересвідченнем О, то ви дуже, ви дуже добрий чоловік!

Льот де-що змішаний. Моєї заслуги пані, в тому не має, я вже вроджений такий. Крім того, я мушу сказати, що та боротьба задля загального поступу, дає менї більше вдовілле. То свого рода щасте, яке я ставлю вище, як те, яким вдоволяєть ся звичайний самолюб.

Олена. Але певно небогато є так вроджених людий. О, то велике щасте, бути так вродженим.

Льот В дійсности, нїхто таким не родить ся. Менї здаєть ся, що до сього приходить ся через переворотність наших сьогочасних відносин; — треба лише зрозуміти ту переворотність: ось що! Раз пізнав чоловік і страждає їзза тих переворотних відносин, тодї він непремінно зробить ся тим, чим я.

Олена. Колиб я вже лиш лїпше. . які відносини ви називаєте приміром переворотними?

Льот. Переворотним є, приміром, коли той, що працює в поті чола голодує, а лїнюх пливає в роскошах. Переворотним єсть карати за вбиства підчас мира, а на війнї нагороджувати їх.

Переворотним є, погорджувати катом і в той сам час, як це роблять жовнїри, гордо носити при боцї смертноснї орудддя, як шпади і шаблї. Коли б те зробив кат з топором, то його без сумнїву окамінували-б. І чиж не переворотним є, Христову релїґію, ту релїґію терпіння, прощення і любови, зробити державною релїґією і в її імя звязати цїлі народи до страшних чоловіко-вбивств. А тамтих, мусите пригадати, є одиниці серед мілліонів. І стоїть не мало йти перебоєм проти всїх тих переворотностий: і слїд-би скоро почати ту боротьбу.

О л е н а. Ну, а як ви дійшли до того всього? Цеж так ясно, а трудно прийти на цю думку.

Л ь о т. Я прийшов до того постепенно ходом мойого розвою, через розмови з приятелями, через читанне і власне думанне. Деякі переворотности замічав я вже малим хлопцем. Я збрехав раз здорово і за те дістав від свойого батька кілька порядних патиків. Вскорі потім їхав я з ним желїзницею і запримітив, що мій батько також брехав і то уважалось за самозрозуміле; мені було тоді пять лїт, а мій батько сказав кондукторови, що

мені ще й чотирьох нема, щоб одержати вільну їзду, чим користують ся діти низше чотирьох лїт. Пізнїйше нераз говорив учитель: будь пильний і чесний, а певно гарно поводить ся ме тобі в життї. Вскорі прийшов я до того, що той чоловік учив нас переворотности. Мій батько був чесний, ретельний і на скрізь порядний, і от оден негідник, який ще й тепер живе як богатий чоловік, обманув його на два тисячі талярів. І тепер, як раз до того негідника, який має велику хвабрику мила, мусїв мій батько, переслїдуваний нуждою, вступити на службу.

О л е н а. Із нас нїхто не осмілить ся, рішучо нїхто, видїти в тому що-небудь противне, доперва добре застановившись, відчуваєть ся те. А відчуваєть ся його дуже часто, і тодї — зовсїм попадаєш в отчай.

Л ь о т. Я пригадую одну таку несправедливість, яка мені особливо ясно як така стоїть перед очима. До тої пори я думав: вбивство на всякий випадок, карать ся-ме як злочин; відтак стало мені ясним, що лише лагіднїйші познаки вбивства уважають ся беззаконними.

О л е н а. Як-же так може бути...

Л ь о т. Мій батько був миловаром, ми жили таки сумежно з хвабрикою, наші вікна виходили на подвірє хвабрики. Поза тим я видів там ще богато такого. Був оден робітник, який робив на хвабриці пять літ. Нагло він почав сильно кашляти і худнути... я чув, як батько розказував нам при столі: Бурмайстер, так звали робітника, дістане чахотку, коли ще довше останеть ся при виробі мила. — Так сказав йому лїкар. — В того робітника було восьмеро дїтий і будучи таким винищеним, не міг нїгде більше найти роботи. Мусїв він отже остати ся у хвабриці мила, а власник хвабрики уважав, що він поступив дуже шляхотно, задержуючи його у себе. Він безумовно вірив, що тут проявив свою гуманність. Раз в серпнї, з полудня, а була тодї страшна жара, мучив ся він з тачкою вапна на подвірю хвабрики. — Я видів це прямо з вікна, відтак я замітив, як він остановляєть ся — опісля стоїть якийсь час спокійно, а вкінцї паде цїлим тїлом на каміннє. — Я прибіг туди, відтак прийшов мій батько і інші робітники, але він вже харчів, а цїлий його рот був повний крови. Я помагав нести його в хату.

Він представляв з себе якусь припилену вапном масу, що видавала запахи найріжнороднїйших хемічних відпадків; заки принесли ми його в хату, він вже не жив.

Олена. Ах, яке це страшне.

Льот. Не минуло ще й вісїм днїв після того, як ми витягнули його жінку з ріки, в місцї, де стїкало зужите луговинне нашої хвабрики. — Так, панї! коли знаєш це все так, як я тепер його знаю, — повірте менї, що нїколи більше не мати-ме спокою. Звичайний кавалочок мила, про якого нїхто в свїтї навіть не думає, так, пара чисто вимитих, винїжених рук не можуть вже вправити кого-небудь в прикре успосібленнє.

Олена. Я також видїла раз щось подібного. О, це було страшне, страшне!

Льот. Що?

Олена. Раз принесли сюди півмертвого сина одного робітника. То було... здаєть ся, три роки тому взад.

Льот. З ним сталось яке-небудь нещастє?

Олена. Так, в тій сторонї, в Медвежому підкопі.

Льот. Так він був вуглекопом?

О л е н а. Так, більша частина тутешніх молодих людий спускаєть ся в шахти. — Другий син того самого батька також занїмав ся воженнєм вугля і з ним рівнож стало ся нещастє.

Л ь о т. Оба померли?

О л е н а. Так, оба... Раз обірвалось щось в підземній машинї, другий раз наступив вибух ґазу. — У старого Байбста є й третїй син, який вже від Великодня возить вуголь.

Л ь о т. Що ви говорите! — і він нїчого не має проти того?

О л е н а. Нї, цїлком нїчого! Він зробив ся тепер лише ще більше бурмотливим, чим перше. Ви його ще не видїли?

Л ь о т. А деж?

О л е н а. Він сидїв нинї з раниього ранку, там, коло воріт.

Л ь о т. А, — ось що?... Він робить тут у дворі?

О л е н а. Вже кілька лїт.

Л ь о т. Він кульгає?

О л е н а. Навіть досить сильно.

Л ь о т. Так, так... — А що стало ся з його ногою?

О л е н а. О, то дражлива історія. Ви, преціньь, знаєте пана Каля?... але я мушу близше підійти до вас. Треба

вам знати, що його батько, був таким самим божевільним стрільцем, як і він. Він стріляв в термінаторів, які приходили сюди в двір, звичайно тілько в повітрє, щоб їх налякати. При тім, знаєте, він був дуже запальчивий, особливо, коли був пяний. Раз якось Байбст таки на добре розходив ся, — а він бурмоче дуже радо, як знаєте, — тодї мужик хватив за стрільбу і пустив в нього цїлий набій. Байбст, треба вам знати, именно давнїїше, був візником у сусїда Каля.

Л ь о т. Насильство за насильством, де-небудь його почуєш.

О л е н а все більше пепевна і схвильована. Я також вже нераз так думала... вони всї будять в мині таку жалість — старий Байбст і... Коли мужики так грубі і тут — як приміром Штекман, який примушує своїх робітників голодувати, а псів годує мало-що не ласощами. Я тут, як дурна, від коли повернула з пансіона... О, я тут надивила ся! — але я пе́вно говорю дурниці — вас це десь зовсїм не занїмає, — ви певно, в душі, смієте ся з мене.

Л ь о т. Алеж, панї, як ви можете. ізза чого мав би я преціньо...

Олена А може ні? Виж думаєте собі: отся також не ліпша тут від других.

Льот. Я про нікого не думаю зле, пані!

Олена. Не увіряйте мене... ні, ні!

Льот. Алеж, пані! яж не дав вам причини...

Олена готова заплакати. Ах, не говоріть вже! Ви погорджуєте нами, не відказуйтесь від того, — ви мусите погорджувати нами, — з плачем — і шурином, і мною. А мною перш усього, а до того... до того ви маєте повну основу. Вона бистро повертаєть ся і відходить, не пануючи над собою, через овочевий сад в глибину сцени. Льот ступає через хвірточку і поволи слїдує за нею.

Пані Краузе наряжена в ранній туалет, з червеним, як у індика, лицем, кричить з дверий дому. Кара Божа з тими бабами! Вона біжить через подвірє і зникає в конюшні.

Пані Шпіллер появляєть ся в дверях дому, в ручною роботою. З конюшні доносясь ся прокляття і крики.

Пані Краузе гонить перед собою із стайні дївку, що реве з плачу. Ах, ти розпустнице одна, ти! Дївка реве ще дуще. — Геть мені з служби! Забірай своє манаття і геть з мойого дому!

Олена, з червеними від сліз очима надближається через ворота, замічує отсю сцену і стоїть спокійно, чекаючи на її конець.

Дівка побачивши паню Шпіллер, кидає стільчик і дійницю і заносячись від злости прямує д' ній Ви в тому виноваті! Я вам відплачу ся за це! Хлипаючи вибігає сходами на гору. Відходить.

Олена, підходячи до пані Краузе. Що вона такого скоїла?

Пані Краузе грубо. А яке тобі діло, ти дурна гуско?

Олена різко, майже з плачем Так, то мене обходить.

Пані Шпіллер, підходячи бистро. Ласкава панночко, щось подібного неприлично чути молодій дівчині, як...

Пані Краузе А чому-би ні. Шпіллер! о, які марципани. Вона ночувала разом із старшим конюшим. А що, тепер знаєш?

Олена приказуючим тоном. Дівка все таки останеть ся.

Пані Краузе. Дурниці плетеш.

Олена Добре! тоді я розскажу батькови, як і ти проводиш ночі з Вільгельмом Кальом.

Пані Краузе дає їй пощочину. На, маєш памятну научку!

Олена смертельно бліда, але ще більш настійчиво. А дівка таки останеть ся, лише.. лише я то виведу на деннє світло! Ти, з Вільгельмом Кальом! Твій свояк мій жених.. Я виведу на деннє світло.

Пані Краузе вагаючись. А хто то може сказати?

Олена. Я! я видїла, як він нині рано з твоєї спальні... Скоро відходить в хату.

Пані Краузе хитаєть ся, майже в безсилї. Пані Шпіллер підходить до неї з пляшечкою пахучої води.

Пані Шпіллер. Ласкава пані, ласкава пані!

Пані Краузе. Шп...іллер, дівка хай останеть ся.

Занавіса спадає скоро.

ТРЕТІЙ АКТ.

Час дії: кілька хвилин після пригоди на подвірю між Оленою а мачохою. Сцена першої дії.

Др Шіммельфеппіґ сидить за столом на передї сцени, пишучи рецепту, його мягкий капелюх, плетені рукавиці, палиця лежать перед ним на столї. Він невеликого росту, присадкуватий, має чорне, кучеряве волосся і досить густі вуси. Чорний плащ звичайного стрілецького покрою. Одягнений взагалї порядно, але не елеґантно. Має навичку погладжувати або крутити свої вуси і тим сильнїйше, чим більше внутрішньо підчесений. Вираз його лиця, коли він говорить з Гофманом, є силувано спокійний, відтінь сарказму лежить довкола кутиків його уст. Його рухи живі, певні, граняєті, на скрізь прості. Гофман в шовковій нічній накидцї і пантофлях, ходить по кімнатї. Стіл на право, в глибинї сцени, приготовлено до снїдання. Тонка порцеляна. Печиво. Ґрафин з раном і п.

Гофман. Пане доктор, ви вдоволені виглядом моєї жінки.

Др Шіммельпфеннїґ. Вона виглядає цїлком добре, чомуж-би.

Гофман. Думаєте, що то всьо скінчить ся добре?

Др Шіммельпфеннїґ. Сподіюсь.

Гофман по хвилині як-би вагаючись. Пане доктор, я збіраюсь вже від кількох тижнїв, з тієї пори, як я тут прибув, прохать вашої поради в одній означеній справі.

Др Шіммельпфеннїґ, який до тепер одвічав, продовжаючи писать, відкладає перо, встає і передає Гофманови написаний рецепт. Так! Чим скорше звольте це зробить; — беручи капелюх, рукавички і палицю, — ваша жінка жалуєть ся на біль голови, — поглядаючи у свій капелюх дїловито — ага, щоб не забути: постарайтесь вияснить вашій жінцї, що вона в певнїй степенї одвічальна за житте будущої дитини. Я вже де-що сам говорив їй про наслїдки ношення ґорсета.

Гофман. Зовсїм зрозуміло, пане доктор... я зроблю всьо, що лише в моїй силї...

Др Шіммельпфеннїґ кланяючись троха незручно. Поручаюсь. Йде, відтак остановляєть ся. А так!... Ви хотїли

почути мою раду. Він глядить холодно на Гофмана.

Гофман. Так, колиб ви мали хвилиночку часу... Не без пересади. Ви знаєте про страшну смерть моєї першої дитини. Ви видїли все те з близька. Як те все подїлало на мене, про це ви також знаєте. Не до увірення, але час лїчить усьо!... Вкінцї я не можу навіть жалувать ся, моє горяче бажанне, здаєть ся, повинно сповнить ся. Виж зрозумієте, що я всьо готовий зробити... Немало безсонних ночий коштувало мене... і я все таки іще не знаю, все іще не знаю, як маю поступити, щоб охоронити те будуще дитя від страшної судьби його братїка. І ось ізза чого я вас...

Др Шіммельпфеннїґ сухо і дїловито. Розлучити з його матїрю: це головне услівє його здорового розвою.

Гофман. Отже як?! Думаєте, цїлком розлучити?... Він не повинен оставать ся в тім самім домі з нею?...

Др Шіммельпфеннїґ. Нї, нїяк нї, коли вам дїйсно лежить на серцї задержанне вашої дитини при життю. Ваше майно позваляє вам в тім напрямі на повну свободу.

Гофман. Дякувать Господеви, так! Я вже купив недалеко Гіршберґа віллю з дуже великим садом. Лише я хотів-би також свою жінку...

Др Шіммельпфеннїґ крутить вуси і глядить в землю. По надумі. Купите преціньсвоїй жінці де небудь другу віллю...

Гофман здвигає раменами.

Др Шіммельпфеннїґ як передше. А не можете заінтересувати свою невістку виховуваннем тієї дитини?

Гофман. Колиб ви знали, пане доктор, що за перешкоди... крім того: вона ще недосвідчена, молода особа... а мати все таки мати.

Др Шіммельпфеннїґ. Така моя думка. Поручаюсь.

Гофман з вишуканою чесністю, стараючись бути дуже солодким. Поручаюсь рівнож! Я вам дуже, а дуже вдячний... Оба відходять середніми дверми.

Олена схвильована, притискаючи хусточку до уст, вбігає і ридаючи паде на софу з лїва. По кількох хвилинах входить Гофман тримаючи в руках часопись.

Гофман. Щож це такого? — Скажи -- сестро! довго це іще повин-

но продовжать ся? — З тієї пори, як я тут, не має дня, щоб я не видів тебе, як плачеш.

Олена. Ах! — і що ти знаєш!? — Колиб ти взагалї знав, що тут дїєть ся, то ти повинен далеко більше дивувать ся, як я коли не плачу.

Гофман. То менї нїчого не пояснює, сестро!

Олена. А менї о стільки більше.

Гофман. Опять що-небудь стало ся, слухай!

Олена зриваєть ся і тупає ногою. Пфу, пфу!... і я не можу більше терпіти. То повинно вже раз скінчить ся! Я більше на це не позволю! Я не бачу, чому... я... заливаючись сльозами.

Гофман. Скажи-ж менї що найменше хоч, в чім дїло, щоби...

Олена знова нагло вибухаючи. Менї всьо одно! Гірше не може бути: — батько-пяниця, скотина, якого власна донька повинна беречи ся. — Розпусна мачоха, яка хотїлаб віддати мене на паству своїому любовникови... Взагалї цїле те життє. — Нї! — Я не розумію, хто може присилувати мене, попсувать ся на скрізь. Я відійду! Я втїчу — і коли ви мене не пустите, тодї... стричок, ніж, револьвер!... менї

всьо одно! — я рівнож не хочу бути пяницею, як моя сестра.

Гофман паляканий, бере її за руку. Лєна!... Прошу тебе, будь тихо!... не говори об тім!

Олена. Менї всьо одно!... менї всьо одно! — Треба.. треба встидати ся до глибини душі. — Хотїлось-би знать що-небудь, бути чим-небудь, а що в дїйсности?

Гофман не випускаючи її руки, старає ся приблизити дївчину д'софі. В звуцї його голосу чутно нараз мягку, пересадну, рівночасно дріжучу ніжність. Лєночко! — Я дуже добре знаю, що тобі приходить ся тут богато витерпіти. Лиш успокій ся!... Нїчого не треба менї говорити. Він кладе ласкаво свою руку на її рамя і наближає своє лице до її. Я не можу дивитись, як ти плачеш. Єй Богу! — мене це болить. Але не гляди лише на відносини чорнїйше, як вони є; — а до того: — чи ти забула, що ми обоє — ти і я, так сказатиб в однаковім положеннї. — Я встряв в сей мужицький світ... і чи я підходжу до його? Тільки саме мабуть, що й ти.

Олена все ще плачучи. Колиб моя — добра — м — матуся прочула була, — коли вона... коли вона назначила,

— щоб я виховувалась, — виховувалась в Гернгутї. Лїпше, ой лїпше, колиб мене були полишили дома, тодї я... тодї принаймі — я не зналаб нїчого иншого, я рослаб тут, в тім болотї... — А тепер...

Гофман нїжно саджає Олену на софу і сїдає разом з нею, міцно притиснувшись до неї. В його потїшеннях чим-раз то більше проявляєть ся змислове чуттє. Леночко! — Гляди на мене, ще всьо буде добре, не огірчуй ся. — Менї нїчого говорить тобі о твоїй сестрі. В хвилї, коли обнїмає її сильнїйше, горяче і з сердечністю. Ах, колиб вона була такою, як ти!... Але так... скажи сама: чим вона може бути для мене? — Так живе чоловік, Леночко, образованний чоловік, — тихше якого жінка віддаєть ся такому страшному налогови? — Навіть стидно сказати: жінка — і — горівка... Ну, скажи, чим я щасливійший?... Подумай о мойому Фрицї! — Видиш?... вкінцї чи краще менї, що? Поглянь: а може бути, судьба приведе нас ще до кращого. Вона звела нас разом. — Ми належимо одно другому! — Ми повинні бути приятелями в нашім спільнім горю. Чи не так, Леночко? Він крїпко обнїмає її. Вона допускає це, але з таким ви-

разом, як будь-то силує себе до цього. Вона притихла і як будь-то жде з дрожачим напруженнєм чогось з певностю, що повинно непремінно стати ся.

Гофман ніжно. Ти повинна послухатись моєї ради, ти повинна кинути той дім і жити в нас. — Будущій дитинї потрібно матері. Ходи! будь йому матїрю; — пристрасно, сентіментально — бож у його не має матері. А до того: — внеси краплинку, лиш малесеньку краплинку ясности в моє життє. Зроби! — зроби це! Він хоче схилити свою голову на її груль. Вона зривається обурена. В грі її лиця гробивається ся погорда, здивованнє, відраза і ненависть.

Олена. Шурине! Ти... ти. Тепер я знаю тебе наскрізь, о наскрізь. До тепер я лише так глухо це відчувала. Тепер я знаю цїлком певно.

Гофман здивовано, розтеряний. Що? Олено... — єдина, правдива.

Олена. Тепер я знаю цїлком певно, що ти навіть на волосочок не кращий їх... може ні! ти поганїйший, найпоганїйший із всїх!

Гофман встає; з уданою холодністю. Твоє сьогоднїшнє поведенне дуже дивне, знаєш!

Олена близше підходить до його. Ти добиваєш ся лише одного. Півголосом йому в ухо. Але у тебе цілком инша збруя, чим у батька і мачохи, або у достойного пана жениха, цілком инша. Проти тебе вони всї ягнята, готь всї на купу. Тепер, тепер нараз, тепер власне стало менї ясним як сонце.

Гофман з удаваним обуренєм. Лєна! Ти... ти не при розумі, то чисте божевілле... Він перериває і ударяє себе по чолї. Боже, як же я це зразу, ну, природно! Ти... то ще дуже рано, але йду об заклад. Ти... Олено, ти сьогодня рано говорила вже з Альфредом Льотом?

Олена. А чомуж-би менї й не поговорити з ним? Цеж людина, перед якою ми всї мусимо паленїти зі встиду, коли говорить правду.

Гофман. Отжеж дійсно!... А тааак... ну, певно!.. на всякий випадок менї нїчому дивувать ся. — Так, так, значить похіснував ся нагодою, щоб наговорити на свойого добродія. Розуміеть ся, чогось подібного все треба сподївать ся.

Олена. Шурине! це вже прямо підло.

Гофман. Я рівнож так думаю!

О л е н а. Анї словечка, анї однїського словечка він не говорив про тебе.

Г о ф м а н, не звертаючи на те уваги. Коли справи т а к мають ся, тодї прямо є моїм обовязком, кажу, моїм обовязком, як крівняка, таку недосвідчену дївчину, як ти...

О л е н а. Недосвідчену дївчину? — Який ти смішний!

Г о ф м а н сердитий. На мою одвічальність війшов Льот в цей дім. До того мусиш знати: той пан Льот, виражаючись, легенько, дуже н е б е з п е ч н и й фантаст.

О л е н а. Те, що ти говориш о панови Льотї, видаєть ся менї таким невмісним, — таким смішно невмісним.

Г о ф м а н. То фантаст, який володїє даровитістю, закручувати голови, не лише женщинам, але навіть р о з с у д л и в и м людям.

О л е н а. Видиш: з н о в а така невмісність! Менї після кількох слів, які прийшлось менї поговорити з паном Льотом, зробилось так благодатно ясно в голові...

Г о ф м а н тоном догани. Що я кажу тобі, то зовсїм не невмісне.

Олена. Щоб розуміти, що є вмісне, а що невмісне, треба мати до того змисл, а у тебе його немає.

Гофман як передше. Не в тім тепер річ. Я заявляю тобі ще раз, що я не говорю тобі нїчого невмісного, але щось таке, що прошу тебе, приняти до відома як безсумнївний факт... Я досвідчив того на собі: він затуманює кому-небудь голову, а відтак плете про братерство народів, рівність і свободу, поминаючи обичаї і мораль.. Тодї, ради тих нїсенїтниць, ми готові були, — Бог знає на що, — ступати через трупи своїх родичів, щоб лише осягнути цїль. І він, кажу тобі, в разї потреби, зробить це й тепер.

Олена. А кілько родичів ступає кождочасно через трупи своїх дїтий, і нїхто..

Гофман перепиняючи її. Це-ж безглуздє! Тодї із всїм прийшлось-би покінчити!.. Кажу тобі, бережись його у всїх.. кажу тобі зовсїм виразно, у всїх відносинах. -- У нього немає й слїду яких-небудь моральних основ.

Олена. Нї, як невмісним знова є оце. Повір менї, шурине, скоро лише зачнеть ся звертать на те увагу... то воно так страшно інтересне..

Гофман. Скажи, чого ти хочеш, я вже остеріг тебе. Та хочу тобі довірити іще щось по секрету, що я завдяки йому мало що не попав в дуже погану справу.

Олена. Коли той чоловік так небезпечний, то чого ти вчера так щиро радів, як колиб...

Гофман. Ах, Боже, таж він товариш моєї молодости! Впротім, чи ти думаєш, що у мене нема певних підстав...

Олена. Підстав? Ну, а які?

Гофман. Так єсть. Без сумніву, колиб він явив ся сьогодня і знав-би те саме, що знаю тепер...,

Олена. І що ти знаєш? Я лише що сказала тобі, що він про тебе ані одніського словечка не мовив.

Гофман. Повір менї! Я довго роздумував і таки дуже хитав ся, чи задержати його тут. Льот був і останеть ся людиною, якої знакомство компромітує. Власти слїдять за ним.

Олена. Добре, я буду мати це на примітї. Але тепер, шуринє, чуєш? Після твоїх слів про пана Льота, не питай мене, як я о тобі думаю. — Чуєш?

Гофман цинічно-холодно. Чи ти думаєш дійсно, що менї так дуже незвичайно залежить на тім, щоб знати? Потискає пружину дзвінка. Ось він, як раз і сам іде. Входить Льот.

Гофман. Ну? — добре спалось, старий друже?

Льот. Добре, та не довго. Скажи менї: хто той пан, що недавно вийшов з дому?

Гофман. Правдоподібно лїкар, що недавно був тут. Я преціпь розказував тобі... то своєрідна плутанина завзяття і сентіменту.

Олена розговорює з Едвардом, який лише що увійшов. Він підходить і вскорі приносить чай і каву.

Льот. Та плутанина, як ти виражаєш ся, нагадує менї якраз одного старого університетського товариша, дуже подібного до мене, — і я міг-бп присягнути, що то є певно — Шіммельпфеннїґ.

Гофман сїдаючи до снїдання. Ну так, зовсїм слушно: Шіммельпфеннїґ.

Льот. Зовсїм слушно? Що?

Гофман. Він в дійсности називаєть ся Шіммельпфеннїґ.

Льот. Хто? Тутешнїй лїкар.

Гофман. Таж ти це сказав. Так, лїкар.

Льот. Алеж... то також дуже дивно! Без сумнїву, то буде він.

Гофман. Ось видиш, гарні душі находять себе всюди. Ти нїчого не маєш проти того, коли я зачну; ми якраз збірались снїдати. Прошу, сїдай! А може бути, що ти вже де-небудь поснїдав?

Льот Нї.

Гофман. Так отже сїдай. Він, сидячи, підсуває Льотови крісло. Відтак звертається до Едварда, що входить з часом і кавою. А, чи моя теща не прийде?

Едвард. Ласкава пані і пані Шпіллєр будуть снїдати в своїй кімнатї.

Гофман. Прецїнь цього ще нїколи...

Олена, розстелюючи скатерть. Остав! То має свої причини.

Гофман. А так... Льот! подати тобі... яйце? чай?

Льот. А чи не міг-би я радше дістати шклянку молока?

Гофман. З найбільшою приємністю.

Олена. Едварде! Скажіть хай Міля надоїть свіжого.

Г о ф м а н обірає яйце. Молоко — бррр! мене аж стряснє. Беручи сіль і перець. Скажи, Льоте, що властиво привело тебе в нашу околицю? Я до тепер цілком забув, спитати тебе про це.

Л ь о т мастить булку маслом. Я бажав би простудіювати місцеві відносини.

Г о ф м а н глянувши на його. Прошу...? що за відносини?

Л ь о т. Говорячи точнійше, я хочу простудіювати положенне тутешніх вуглекопів.

Г о ф м а н. А, взагалї це дуже добре.

Л ь о т. Ти думаєш? — На всякий випадок, то булоб дуже гарно... Але щоб не забути. Ти мусиш висвідчити менї при тім одну прислугу. Ти можеш дуже прислужитись політичній економії, коли...

Г о ф м а н. Я? О! та як-же?

Л ь о т. Таж ти виарендував тутешнї копальнї?

Г о ф м а н. Так! а що далї?

Л ь о т. Так тобі буде дуже легко, виєднати менї дозвіл на огляненне копалень. То значить: я хочу що найменше через чотири тижнї що-дня спускати ся туди, щоб я хоч частинно міг пізнати витвір.

Гофман без намислу. І то, що там побачиш, певно схочиш описати.

Льот. Так. Моя праця повинна перед усім бути описуючою.

Гофман. Дійсно, дуже менї прикро, але я ледви, чи зможу що-небудь зробити для тебе. — Ти хочеш писати лише про вуглекопів, так?

Льот. З цього питання видно, що ти зовсім не є політичним економом.

Гофман, обидившись. Прошу тебе дуже, даруй! Ти можеш преціньменї довірити... Чому? Я не виджу, чому не можна поставить такого питання? — і вкінці: в тім нїчого дивного... Всього не можна знати.

Льот. Ну, успокій ся, справа дуже проста: коли я хочу простудіовати положенне тутешнїх копальняних робітників, то невідклично, треба порушити всї відносини, які узалежнюють те поженне!

Гофман. В подібних писаннях звичайно представляєть ся всьо, страшно пересадно.

Льот. Я думаю оминути такі похибки.

Гофман. Дуже похвально. Він вже кілька разів і в сю хвилину знова глянув на Олену коротким питаючим поглядом, яка

з наївною набожністю вдивляєть ся Льотови в уста. Він говорить далї. Але... то дуже смішно, як комусь щось подібного несподївано лїзе в голову, як щось такого може прийти на думку?

Льот. А що тобі так нечайно прийшло до голови?

Гофман. То відносить ся до тебе. Я спімнув про твоє кох... нї, — то вкінцї нетактовно говорити про тайни твойого серця в присутности молодої особи.

Олена. Так, так я радше...

Льот. Прошу вас дуже, панї!.. будьте спокійні, на всякий випадок що відносить ся до мене, — я, здаєть ся, розумію, про що він хоче говорити. До Гофмана. Правда, що о моїх заручинах?

Гофман. Коли ти вже сам нага дав, то так! — В дійсности я думав про твої заручини з Анною Фабер.

Льот. Які, очевидно, скінчились на нїчім, коли я попав в тюрму.

Гофман. Одначе це не гарно було з твоєї сторони.

Льот. На всякий випадок, то було чесно з її сторони. Її відмовний лист відслонив менї її правдиве обличче, колиб таке обличче показала вона була

раньше, то тоді моглаб ощадити богато і собі і менї.

Гофман. І з того часу нїгде не пристало твоє сэрце?

Льот. Нї.

Гофман. Ну, розуміеть ся! І тут складаеш уруже — зарік ся женити ся! зарік ся, як алькоголю! Що? Впрочім скажи a son goût.

Льот. Не зависить це від мойого смаку, але мабуть, від моєї судьби. Рівнож, о скільки менї здаеть ся, я вже говорив тобі, що що-до женитьби, то я нїколи не зарікав ся; я боюсь лишень, що не найдеть ся женщини, яка-б підходила до мене.

Гофман. Великі слова, Льоточку!

Льот. Зовсїм поважно! — Може бути, що з лїтами починаеть ся бути більш критичним, а має ся за мало здорового інстікту. Інстікт я уважаю за налїпшу запоруку підходячого вибору.

Гофман зухвало. Ну, він ще нераз повернеть ся, — сміючись — власне інстікт.

Льот. — Вкінцї, що я можу дати женщинї? Я все більше буду сумнїватись, чи смію вимагати від женщини, щоб вона вдоволялась тою малою частиною моєї личности, яка буде на-

лежати моїй життєвій праці, — відтак, боюсь також родинних клопотів.

Гофман. Що-о о? — родинних клопотів? Алеж друже! Хиба у тебе немає голови, рук, га?

Льот. Як видиш, але я вже сказав тобі, що моя робоча сила належить і все належать-ме по більшій части мойому життєвому завданню: так отже я вже більше не можу розпоряжать ся нею. Крім того, я мав особливі трудности...

Гофман. Пст! Здаєть ся, хтось там дзвонить?

Льот. І то називаєш ти грімкими фразами?

Гофман. Отверто кажучи, то звучить досить надуто! Вкінці перший ліпший з нас також не єсть бушменом, а мимо того одружуєть ся. Деякі люди вдають, немов-то їм над всіми в цілім світі даний привілей довершувати гарні діла.

Льот різко. Зовсім ні! я про те ні трохи не думаю. Колиб ти не відказав ся був від свойого життєвого завдання, то його хвиля булаб як раз тепер, при твойому щасливому, матеріяльному положенні.

Гофман з іронією. Так, може бути, це й есть, одно з твоїх жадань.

Льот. Яких жадань? Що?

Гофман. Я думаю: При женитьбі ти глядіти-меш лише на гроші.

Льот. Безумовно.

Гофман. А відтак, о скілько я тебе знаю, знайдеть ся у тебе ще довший рядок инших жадань.

Льот. Ось вони! Так приміром, тїлесне і душевне здоровле судженої це conditio sine qua non.

Гофман сміючись. Знаменито! Тодї цїлком певно перш усього будуть необходимі лїкарські оглядини судженої.

Льот все поважно. Ти повинен подумати, що і що до себе я рівнож ставлю жадання.

Гофман все більш насмішливо. Я знаю, знаю!... як ти раз виучував літературу о любови, щоби як найсумлїннїйше переконатись, чи те, що ти відчував тодї до одної женщини, есть дїйсно любовю. Одначе викажи ще кілька з твоїх жадань.

Льот. Моя дружина, приміром, повинна бути й здібна до самовідречення.

О л е н а. — Коли... коли... Ах! я радше не буду говорити... я хотіла сказати лише, що женщина взагалі привикла до самовідречення.

Л ь о т. Ах, Боже мій! Ви мене зовсім не зрозуміли. Я не так розумію самовідреченнє. Я лиш так далеко жадаю відречення і при тім добровільного і радісного, а радше, лише на ту частину мойого єства, що належить мойому життєвому завданню. Ні, ні! в иншім повинна моя дружина жадати і все жадати всього, що пострадав її рід в бігу століть.

Г о ф м а н. Ай! я-яй!... Жіноча емансіпація! — дійсно твій круговорот є гідний подиву, — ну, і тепер ти на правдивій дорозі, Фріц Льот, або спідничковий аґітатор!... Як-же то ти будеш формуловати свої жадання, або краще, як далеко повинна сягати емансіпація твоєї дружини? Ні, дійсно, забавно послухать тебе, — щож вона повинна — курить папіроски? носить штани?

Л ь о т. То ще найменше, — але — вона в кожньому разї повинна бути свобідною від деяких товариських пересудів. Вона, приміром, не повинна відстрашитись від того, щоб покинуть

пануючу віру, коли вона дійсно любить мене.

Г о ф м а н, кінчаючи з сніданнєм, зривається з напівсерйозним, напівшутливим обуреннєм. Ну, знаєш? це.. це... прямо б е з с т и д н е жадання! з такими жаданнями ти без сумніву... як це я тобі предсказую, — коли ти не відкажеш ся від них, то так і скитать ся меш одиноким до кінця життя.

О л е н а з важко здавленим, внутрішнім зворушеннєм. Прошу вас, панове, даруйте менї... у мене хозяйство.. ти знаєш, шурине: мама у себе в кімнатї, так що...

Г о ф м а н. Прошу, не стїсняй ся.

О л е н а кланяєть ся і відходить.

Г о ф м а н наближаючись з коробочкою сїрників до ящика з папіросками, що стоїть на буфетї. Ну, так і єсть... Ти роздратовуєш,... і таки досить неприємно. Він бере папіроску з ящика і сїдає з лїва на софу. Відрізує кінчик папіроски і підчас розговору держить папіроску в лївій, а відрізаний кінчик між пальцями правої. Та при всьому тому... це все таки забавне. А відтак: Ти й не повіриш, як це приємно провести кілька днїв на селї, в далї від всїляких справ. Колиб лише не проклятий сьогоднїшнїй день... а яка по пра-

вдї тепер година? На жаль, я саме сьогодня мушу обідати в городї. — Це було необхідне: Я мусїв дати цей обід. Щож вдїєш, як ти дїлова людина? — Рука руку мие... — Копальняні урядники вже позвикали до того. — Ну, одну папіроску можна ще викурить, цїлком спокійно. Він кидає кінчик папіроски в плювачку, відтак знова сїдає на софу і запалює папіроску.

Льот, стоячи біля стола, листує розкішне виданнє. Пригоди ґрафа Зандора.

Гофман. Цю нїсенїтницю знайдеш тут у більшости селян.

Льот, продовжуючи листувати. Скільки власне лїт твоїй невістцї.

Гофман. В серпнї минуло їй двайцять оден.

Льот. Вона хора?

Гофман. Не знаю. Впрочім думаю, що нї. Вона робить на тебе таке вражінне? —

Льот. Вона здаєть ся, більше згрижена, як хора

Гофман. Ну, так! вічні гризоти з мачохою...

Льот. Вона здаєть ся також досить дразлива...

Г о ф м а н. При таких відносинах... Я хотів би бачить такого, що при таких відносинах не став-би дразливим..

Л ь о т. Здаєть ся, у неї богато енергії.

Г о ф м а н Упертости.

Л ь о т. Мабуть і почувань, ні?

Г о ф м а н. Часами аж надто...

Л ь о т. Коли відносини тут так невиносимі для неї, — то чому вона не живе в твоїй сїмї?

Г о ф м а н. Спитай її, чому! Я вже нераз предкладав їй це. Як раз женщини мають свої примхи. Гофман з папіроскою в зубах, витягає записну книжку і счислює декілька позицій. Ти, сподїюсь, не обидиш ся на мене, коли я,... коли я мусїти-му оставить тебе самого?

Л ь о т. Ні, цїлком ні.

Г о ф м а н. А як довго ти ще думаєш..?

Л ь о т. Я вскорі шукати му собі помешкання. А де живе Шіммельпфенніґ? Найкраще, я піду до його. Він певно, зможе менї де-що помочи. Сподїюсь, що найдеть ся щось підхоже, а як ні, то я можу сю ніч переночувати в гостинниці.

Г о ф м а н. Але, по що? Розуміеть ся, ти остаєш ся до завтрішнього дня

у нас. Звісно, я сам тільки гостем в тім домі, — инакше, саме собою, яб запросив тебе... Ти розумієш...?

Л ь о т. Знаменито!...

Г о ф м а н. Але скажи ще раз, — невже ти таки справді думаєш...?

Л ь о т. Отсю ніч в гостинниці...?

Г о ф м а н. Дурниця!... Ні, ні! Я згадав про те, що ти ранше говорив. Та історія — з твоєю чудернацькою описуючою працею.

Л ь о т. Чомуж ні?

Г о ф м а н. Мушу тобі сказати, що я уважав то за жарт. Він піднімаєть ся, на пів-довірчиво, на пів шутливо. Що? Ти дійсно спосібний тут... саме тут, де твойому приятелеви пощастило твердо станути, підкопувати ґрунт?

Л ь о т. Слово чести, Гофмане! Я не мав найменшого поняття, що ти тут. Колиб я це знав...

Г о ф м а н схоплюєть ся дуже врадуваний Чудесно! знаменито! Коли справа так маєть ся... видиш, це мене н е з в и ч а й н о радує, що я не завів ся на тобі. Отже, ти знаєш це тепер, і, очевидно, тобі звернеть ся всї видатки на дорогу і взагалї, всьо инше. Не стїсняй ся! Цеж моя товариська повинність.. По

цьому пізнаю я мойого старого, шляхотнього Льота! Подумай лиш: я якийсь час справдї таки серіозно підозрівав тебе... Але тепер мушу тобі по щирости сказати, що я не такий то вже поганий, як часами представляю ся. Я все тебе високо цїнив, тебе і твоє чесне, пряме стремлїннє. О, я все признаю, на жаль, більше як оправдані домагання визискуваних, пригнїченних масс Я, — лиш не смій ся, — я хотов ще навіть й те признати, що в парляментї есть тільки о д н а партія, що має ідеали: а то есть та, до явої ти належиш!... Лише, — як я сказав, — помалу! помалу! — нїчого не приспішувати. Всьо прийде, всьо прийде, що має прийти. Тільки терпиливости! терпеливости...

Л ь о т Терпеливість необхідно мати. Але це ще не дає права зложити руки!

Г о ф м а н Я тої самої думки! — Взагалї думками я частіще згоджуюсь з тобою, чим словами. Це поганий звичай, я признаю. Але я звик, в стичности з людьми, яким я не радо хочу відкрити свої карти... Так саме і в жіночому питаннї.. Ти де-що дуже влучно висказав. Між тим підійшов він до телєфону, дзвонить і говорить то в телєфон, то

до Льота. Мала невістка стала ся була уся слухом... В телефон. Франце! За десять хвилин, щоб було запряжено.. До Льота. То зробило на неї вражінне... В телефон. Що? — ай, дурниці! — Чуєш, та слухайтеж.. Так запряжіть швидче вороних... До Льота. Чомуж-би це не мало зробить на неї вражіння?.. В телефон. Правдивий дурень,—до модистки кажете? Ласкава панї.. ла.. Так, — ну, так! але швидче, — ну, так! — так! — добре! Конець! Колиж потім натискає пружину дзвінка, до Льота Підожди лише! Дай менї перше скласти відповідну гору гроший, а тодї, може бути, й зробить ся щось. Входить Едвард. Едварде! мої черевики і проходну загортку! Едвард відходить. Тодї може станеть ся щось, чого ви всї тепер навіть не сподієтесь. Коли ти через два — три днї, до того часу ти безумовно живеш у нас, — инакше я вважав би це за важку образу — він скидає нічний халат — отже через два — три днї, коли ти задумаєш відїхати звідси, я відвезу тебе своїми кіньми на стацію.

Входить Едвард з проходною загорткою і черевиками.

Гофман в часі, коли йому помагають надіти загортку. Так! Сідаючи на стілець. Тепер черевики! Після того, як надів один із них. То булоб з одним.

Льот. А все таки ти здаєть ся не цілком мене зрозумів.

Гофман. Ах, так! Дуже можливо! Я такий далекий від усіх тих питань. Все лише самі сухі справи тай справи. Едварде! почта ще не прийшла? Стрівайте! — Підіть у мою кімнату! На бюрку ліворуч лежить рукопис в блакитній огортці, віднесіть його до повозки і покладьте в скритку. Едвард відходить в двері на право, вертаеть ся і опісля відходить середніми дверми.

Льот. Я тільки кажу: ти в одному зглядї не зрозумів мене.

Гофман все ще пораючись з другим черевиком. Ху!.. Так! Встає і притупує черевики. Ось ми й готові. Нїчого немає неприємнїйшого, як вузкі черевики... А ти що думаєш?

Льот. Ти говорив про мій відїзд...

Гофман. Ну!

Льот. Я вже тобі говорив, що я мушу остать ся тут на місцї задля вповнї означеної цїли.

Г о ф м а н незвичайно здивований і рівночасно обурений. Слухай!.. О, це вже прямо н е гарно! — Хибаж ти не знаєш, що ти зобовязаний зглядом мене, як друг?

Л ь о т. Та хибаж я можу зрадити свою справу?

Г о ф м а н, не пам'ятчи над собою. Ну, тоді.. тоді я й не маю найменшої підстави числить ся з тобою як з другом. І я кажу тобі, що твою появу тут, — лагідно сказавши, — вважаю п р я м о нахабною.

Л ь о т дуже спокійно. А може ти поясниш менї, що дає тобі право, частувати мене подібними епітета..

Г о ф м а н. Це я повинен тобі ще й вияснити? Як так, то я вже нїчого не розумію! Щоб аж так цього не відчувати, треба мати на тїлї шкуру носорожця! Ти являєш ся тут, користуєш ся моєю гостинністю, перемелюєш менї кілька кіп зужитих фраз, крутиш голову моїй невістцї, плетеш про стару дружбу і таке инше, а відтак з наївністю заявляєш: що ти хочеш зладити описуючу працю про тутешнї відносини. Так, отже, за кого властиво ти мене м а є ш? Думаєш може, я не знаю, що всї ті так звані описи се нї-

що инше, як лиш безсоромні памфлєти?... І такий саме пасквіль хочеш ти написать про наш вуглевий округ? Невже ти справдї не розумієш, кому найбільше шкодити-ме такий пасквіль? Таж лише м е н ї! — Я кажу: давно слїдувалоб вам, зводникам люду, заборонити ті заняття і то ще дужче, чим досї. Ось, які ви! Що ви робите? Ви робите гірняків невдоволеними, вимагаючими, підбурюєте їх, розюшуєте, робите їх упертими, неслухняними, нещасними, показуєте їм золоті гори, а самі тим часом вириваєте їм з кишенї о с т а н н ї важко запрацьовані гроші.

Л ь о т. А, тепер уважаєш вже за одвітне зняти маску?

Г о ф м а н грубо. А, що ще там, ти смішкуватий, надутий проповіднику моралї! Щож це шкодить менї, стояти перед тобою без маски! — Працюй радше! Покинь свої безглуздні баналюки! Роби щось! Добий ся чого-небудь! Я зовсїм не маю охоти всякому викидувати по двістї марок. Швидко виходить середнїми дверми.

Льот кілька хвилин дивить са спокійно йому вслїд, відтак так саме спокійно виймає з бокової кишенї записну книжочку, вибірає

з неї паперчик (Гофманів чек), передирає його кілька разів і помалу кидає його в коробку з вуглем. Опісля бере палицю і капелюх та направляєть ся до виходу. Тепер появляє ся Олена на порозі зимового саду.

Олена тихо. Пане Льот!

Льот здрігаєть ся і повертаєть ся. А, то ви... Ну, — то я можу хоч попрощать ся з вами.

Олена мимо зільно. А вам сього бажалось?

Льот. Так! — менї бажалось! — Правдоподібно, — коли ви були там, то ви чули всю онту сцену — і відтак...

Олена. Я чула всьо.

Льот. Ну, — так ви не здивуєтесь, коли я так нагло покину сей дім.

Олена. Н-нї! — я розумію!.. — А може-б ви могли лагіднїйшим бути до його.. мій шурин завсїгди дуже скоро каєть ся. Я це часто...

Льот Дуже можливо! — І мабуть якраз тому те, що він сказав, є його справжньою думкою про мене. — Запевне це безумовно його щира думка

Олена. Ви справдї так думаєте?

Льот. Так! — справдї! Отже... Він підходить до неї і подає їй руку. Бувайте здорові й щасливі! Він повертаєть

ся і знова зупиняється ся. Я не знаю !... або краще: — глядить ясним спокійним поглядом Оленї в лице — я знаю, знаю тільки з .. з отсьої хвилини, що менї не зовсїм легко, відійти звідси... і... так... і.. ну так !

О л е н а. А колиб я вас — так гарно прохала... так дуже . зостать ся тут на далї?

Л ь о т. Так отже ви не подїляєте думок вашого шурина?

О л е н а Нї! — і це — хотїла я вам конче.. конче сказати, заки... заки — ви ще не пішли.

Л ь о т знова хватає її за руку. Який я тому радий!

О л е н а змагаючись з собою В зворушеннї, що доводить до безпамятности. Ледви лепече. Іще більше хо-тїла я вам сказать... сказать вам, саме . са-ме, що — я вас дуже шаную і — поважаю — як ще досї... досї ще — нї одного мужчину .. що я вам — вірю, — що я готова, те.. те доказати, — що я — щось почуваю до — тебе, до вас . Падає зомлїла йому на руки.

Л ь о т. Олено!...

Занавіса швидко спадає.

ЧЕТВЕРТИЙ АКТ.

Як в другому актї: сцена представляє подвірє. Час: чверть годинн після Олениного визнання любови.

Марія і Ґолїш, коровячий пастух, тягнуть по східцях з горища деревляну скриню. Льот виходить з дому, готовий до відїзду і задумавшись, помалу переходить через подвірє. Не дійшовши до стежки, що веде до гостинницї, стрічає Гофмана — що поспішаючись входить ворітьми і йде йому назустріч.

Гофман в циліндрі і ґляссе-рукавичках. Не сердь ся на мене! Заступає Льотови дорогу і хватає його обидві руки. Я всї свої слова беру назад... Жадай, якого хочеш задоситьучинення. Я всьо зроблю. Я жалую, щиро жалую всього.

Льот. То не поможе нїчогісько нї тобі, нї менї.

Гофман. Ах! ну коли ти лише... слухай!... Більше зробити нїяк не можна. Я кажу тобі: моя совість не дава-

ла менї спокою! Я вернув ся, не доїзджаючи мало що не до Яуера... по тім можеш пізнати, як це важне для мене. — А куди ти хочеш тепер?...

Льот. Поки-що — в гостинницю.

Гофман. Ах, ти менї цього не зможеш зробить!... Не роби менї того! Я вірю, що це мусїло тебе глибоко вразити. І може бути, що того не направиш кількома словами. Але не відберай менї нагоди.. змоги, засвідчити тобі... чуєш? Вернись!... Остань ту хоч-би до... до завтра. Або заки... заки поверну. Я мушу ще раз в свобідний час поговорить з тобою про те; — цього то вже не можеш менї відмовити.

Льот. Коли тобі особливо на цїм залежить...

Гофман. Навіть дуже!... слово чести! — дуже менї на тім залежить!. Так, ходи!.. ходи!.. Лише не змагай ся! — ходи! Він веде Льота, який вже не спротивляєть ся, в хату. Обидва відходять.

Між тим відправлена наймичка і коровячий пастух поставили скриню на тачку. Ґоліш збираєть ся везти.

Марія суне Ґолішеви щось в руку. Ось, Ґошечку! на, бери!

Хлопак відказуєть ся. Не треба, зостав у себе.

Марія. Ах! то-то дурний!

Хлопак. Ну, про мене. Бере гроші і кладе їх в скіряну калитку.

Пані Шпіллєр кличе вихилившись з вікна. Маріє!

Марія. А чого хочете?

Пані Шпіллєр по хвилині, виходячи з хатних дверий. Ласкава пані хочуть зоставити тебе, коли ти пообіцяєш...

Марія. Смердюха! так я їй і обіцяла! — Вези, Ґош!

Пані Шпіллєр, підступаючи ближче. Ласкава пані хочуть навіть побільшити тобі плату, коли ти... Нараз шепотом. Дівко, не роби собі з того нїчо! вона любить часом так подрочить ся.

Марія, лютуючи. Хай собі тримає свої гроші! — Плачучи. Скорше з голоду умру! Вона слїдує за Ґошем, що вже відїхав з тачкою. От, що іще вигадала!.. Відходить. Пані Шпіллєр йде за нею.

Через головні ворота входить Баєр, прозваний Гопслябаєр. Високий чоловік з довгою шиєю і волом. Босий і без шапки; вниз обшарпані штани, спускаюсь ся трохи нижче колїн. У його лисина; оставше волосся темне, запилене і скудйовчене увисає йому аж на плечі. Хід у його мов-би в струся. За моту-

зок тягне він дитячий візок, наповнений піском. ого лице без заросту, уся його поява вказує, що це опущений селянський парубчак двайцяти літ.

Баєр говорить замітним, блеючим голосом. Піїі-і-сок! Піі-сок!

Він йде через подвіре і зникає між домом і хлівом. Гофман і Олена виходять з хати. Олена бліда, з порожньою шклянкою в руці.

Гофман до Олени. Займись ним хвилинку! розумієш? — Не дай йому відійти, — мені дуже богато залежить на тім. — Таке ображене самолюбство... Прощавай! — Ах! А може мені й не їхати? — Як там з Мартою? — Я маю якесь особливе почуванне, немов-би то скоро... Дурниця! — Прощавай! — дуже спішусь! Кличе. Франце! Жени коні що духу. Швидко відходить головними воротьми.

Олена підходить до помпи, наповнює шклянку і випиває її душком. Другу шклянку випиває до половини. Шклянку становить на руру помпи і виходить помалу через ворота, час від часу поглядаючи на право. Баєр появляється між домом а хлівами і стає з своїм возиком перед домом, де Міля бере в його пісок. Між тим з права за тином зявляється Каль і розмовляє з панею Шпіллєр, що стоїть по цей бік тину. себ-то при

входї на подвірє. Розмовляючи, помалу посувають ся вони вздовж тину.

Панї Шпіллєр тоном страждаючої. Ах, так — м — ласкавий пане Каль! Я вже нераз — м — згадувала — м — про вас, коли... коли ласкава панночка... Вона вже з вами — м — так сказатиб — м — заручена, і от... ах! — м — за моїх часів!...

Каль стає на ослін під дубом і прикріплює на нижній гілцї клїтку на синицї. К-колиж п..ппоїде дей паскудний д..д... докторик? га?

Панї Шпіллєр. Ах, пане Каль! я думаю — м — ще не так скоро. -- А... ах, пане — м — Каль, хоч я, так сказатиб — м — вийшла трохи з нижчого стану — м — але я знаю, так скасатиб — м — що таке образованнє. А в тім зглядї, пане Каль,... що панночка — м — ласкава панночка,... не дуже то приязно відносить ся до вас — о, нї! — м — в тім, так сказатиб — м — я нїколи не була грішна — м — моя совість — м — ласкавий пане Каль, була що до того чиста... так сказатиб, як найчистїйший снїг.

Баєр, полагодивши з піском, відходить тепер з подвіря, проходячи мимо Каля.

Каль, помітивши Баєра, кличе. Гопслябаєр! гоп, ану!

Баєр робить височезний скок.

Каль, іржуючи зі сміху, кличе вдруге Гопслябаєр, скоч ще раз!

Пані Шпіллєр. Так, так — м, — пане Каль!... я лише добра вам жичу. Ви повинні поглядати — м — ласкавий пане! Щось коїть ся з ласкавою панночкою і — м — м.

Каль. То докторик.. п.ппарший, його-б треба собаками з.ззатровити!

Пані Шпіллєр таємничо. А що то ще — м — за індіфідіюм. Ах — м — менї також так жалко ласкавої панночки. Жінка — м — поліцейського, вона, думаю, чула з уряду. То має бути дуже — м — небезпечний чоловік. Її муж — м — повинен з його, так сказатиб — м — подумайте лише, повинен — м — прямо очий не спускати.

Льот виходить з хати і озираєть ся.

Пані Шпіллєр. Видите, то він так слїдкує за ласкавою панночкою — м — Аа..ах, горе одно!

Каль. Ну, стрівай-же! Відходить.

Панї Шпіллер йде в хату. Проходячи мимо Льота, кланяєть ся йому низенько. Входить в хату.

Льот виходить помалу через ворота. Жінка візника, худа, знемощіла і виголоднїла женщина, виходить між хлївом а домом. Під запаскою несе вона схований великий горщик і трівожно, розглядаючись на всї сторони, прокрадаєть ся з ним у хлїв. Обидві дївки входять у ворота, тручаючи перед собою тачки, навантажені конюшиною. Байбст, з косою на пчечах, з коротенькою люлькою в зубах, йде за ними. Лїза завезла свою тачку під лїві, а Авґуста під праві двері хлїва і тепер обидві починають переносити конюшину великими звоями у хлїв.

Лїза, виходячи з хлїва з порожнїми руками. Чуеш, Ґусте! А Марія відійшла.

Авґуста. Та так.

Лїза. От, піди лиш та обрадуй тим візникову жінку, вона там доїть собі молока.

Вайбст вішає свою косу на стїну. Ну! най попадеть ся вона Шпіллерисї, та їй дасть.

Авґуста. Ой, правда! та, то вже дасть!

Лїза. От, бідолашна, восьмеро дїтий у неї.

Авґуста. Восьмеро, а всї малі! — а кожньому їсти треба дати.

Лїза. А та їй нїколи й горщечка молока не дасть .. от погань.

Авґуста Котру-ж вона доїть?

Лїза. Ту геть з заду, що з телятком, Фену.

Байбст набиває люльку; в зубах держить мошонку з тютюном і гугнавить. А Марія відійшла?

Лїза. Ая, та воно таки й правда! — конюх спав з нею.

Байбст, ховаючи мошонку з тютюном в кишеню. А що кому до того? Хиба-ж вона не жінка. Запалює люльку і йде в хату головним входом. На відході. Я йду трохи поснїдати.

Жінка візника визирає з хлїва, ховаючи під запаскою горщик з молоком. А нема там нїкого?

Лїза. Йди, йди, нїкого нема, йди швидше!

Жінка візника, переходячи мимо дївчат. Тільки для малої дитини.

Лїза говорить їй вслїд. Швидше! Хтось іде!

Жінка візника зникає між домом а хлївом.

Авґуста. Нїчого, то панночка.

Дївчата далї випорожнюють тачки, а скінчивши з тим, ставлять їх під ворітьми, а самі йдуть в коровячу стайню.

Льот і Олена входять ворітьми.

Льот. Огидний чоловік, цей Каль, — нахабний шпиг.

Олена. Може краще в альтанї... Вони проходять через хвіртку в садок на ліво і йдуть в альтану. То мій улюблений куточок. — Тут менї ще найменше перешкаджають, коли хочу читати.

Льот. Справдї, тут прегарне місце. — Обоє сїдають в альтанї, досить далеко від себе. Мовчанка. Опісля Льот. У вас дуже гарне і роскішне волосся, панї!

Олена. А, так, шурин теж саме говорить. Він каже, що він навіть в городї не бачив такого... Коса в мене завдовжки руки... Колиж його розпущу, то воно сягає до колїн. Спробуйте! — Правда, що мягке, як шовк?

Льот. Зовсїм, як шовк. По йому пробігає дрож, він нахиляєть ся і цїлує її волосся.

Олена, злякавшись. Ой, не треба! Коли...

Льот. Олено! — Чиж тодї то не було серіозно?

Олена. Ой! — я так страшно соромлю ся. Що це я зробила? — Тобі... вам сама кинулась на шию. — За кого повинні ви вважати мене!..

Льот присуваєть ся ближче і бере її руку в свою. Ви не повинні про це турбувать ся!

Олена, зітхаючи Ах, колиб це знала сестра Шмітґен... Я й не знаю, що сказалаб вона!

Льот. А хтож то сестра Шмітґен...

Олена. Учителька з пансіону.

Льот. Ай, як ви можете ще тепер зважати на думки сестри Шмітґен!

Олена Вона була дуже добра!.. Нараз вибухає сміхом сама задля себе.

Льот. Чого ти так нагло смієш ся?

Олена з шанобою і жартом. Ах!.. Як вона стояла на хорах і співала... У неї остав ся тільки оден єдиньский довгий зуб... А їй приходилось часто співати: Розваж, розваж мій люд! а у неї все виходило: -праж, -праж мій люд! То було так смішно... тоді все ми сміялись.. коли на всю залю... -праж, -праж! Вона не може здержатись від сміху, це розвеселює й Льота. Вона видаєть ся йому такою принадною, що він хоче покористуватись хвилиною, щоб обняти її. Олена зборонюєть ся Ох, ні!.. Я сама тобі... вам кинулась на шию.

Льот. Ах! не говоріть вже про це.

О л е н а. Але я не винована, ви самі винуваті. Пощо жадаєте...

Льот ще раз обнімає її і сильно пригортає до себе. Спершу вона трохи пручаєть ся, але опісля здаєть ся і глядить з нескритим рауваннем в осяяне щастем обличче Льота, що склонюєть ся над нею. Несподївано, поборовши в собі несміливість, вона перша цілує його в уста. Обоє червонїють; відтак Льот однічає їй довгим, палким цїлунком. Виміна поцїлунків остаєть ся у них якийсь час єдиною-нїмою, але й проречистою розмовою, Льот говорить перший.

Л ь о т. Лена, правда? Тебе звуть Леною?

О л е н а цїлує його. Зви мене инакше... Зви мене, як хочеш.

Л ь о т. Мила! . . . .

Гра й виміна поцїлунків та поглядів поновляєть ся.

О л е н а, що її Льот обняв міцно, поклала свою голову на його грудь, з закритими, щасливими очима, шепоче з надміру щастя. Ах! — як гарно! Як гарно!

Л ь о т. Так умерти з тобою!

О л е н а палко. Жити!... Вона освободжуєть ся з його обіймів. Нащо-ж вмірати тепер?... тепер...

Л ь о т. Не розумій мене противно. Від давна опянюю себе... особливо

в щасливі хвилини опянюю себе думкою, що я сам розпоряджусь своїм життєм, розумієш!

О л е н а. Ти хочеш тримати смерть в своїх руках?

Л ь о т без всякої сентіментальности. Так! І тоді вона не здається ся менї такою страшною, противно, в їй єсть навіть щось дружне зглядом мене. Її покличеш і знаєш певно, що вона прийде. Через неї можна освободить ся від всього, від минулого і майбутнього... Розглядаючи Оленину руку. У тебе така прегарна рука. Він гладить їй руку.

О л е н а. Ах, так! — так... знова кидається в його обійми.

Л ь о т. Ні, знаєш! я ще не жив!.. я не жив до сього часу!

О л е н а. А я хиба жила?... У мене прямо голова крутить ся... від щастя крутить ся. Боже! і як це — так ненадійно...

Л ь о т. Еге, так н е н а д ї й н о...

О л е н а. Слухай! Менї так, мов усьо моє життє — оден день; а вчора й сьогодня — рік. Чиж не так?

Л ь о т. Тільки вчора я приїхав?

О л е н а. Ну, авжеж! — Якраз — розуміється ся!... А ти цього й не знав?

Льот. Справдї — й менї так само здається!

Олена. І тобі? що мов то рік минув? А що? Трохи підводить ся. Стрівай!.. Наче хтось іде... Відсувають ся від себе. А! та менї однаково! Я тепер така сміла! Вона остаєть ся сидїти і поглядом закликає Льота, щоб присунув ся, що він й зараз таки робить.

Олена в обіймах Льота. Слухай! А що-ж ми насамперед зробимо?

Льот. Твоя мачоха мабуть менї відкаже.

Олена. А, моя мачоха!... Це зовсїм не її.. зовсїм не її дїло. Я роблю, що хочу... Бачиш, я маю частку з наслїдства по матері.

Льот. Через те ти думаєш...

Олена. Я вже повнолїтня і батько мусить менї її виплатити.

Льот. Ти мабуть нї з ким тут не живеш гарно. — Куди поїхав твій батько?

Олена. Пої... Ти... А ти ще не бачив батька?

Льот. Нї. Гофман казав менї...

Олена. Але!... ти мабуть вже бачив його.

Льот. Я не знаю... Де-ж, кохана?

Олена. Я... Заливаєть ся сльозами. Нї, я не можу.. не можу ще тобі сказати цього... то таке страшне!..,

Льот. Страшне? Але-ж, Олено! хиба-ж твойому батькови щось ..

Олена. Ох, — не питай! Не тепер! Згодом!

Льот. Коли ти сама не хочеш менї сказати, то я звісно ж не буду питати тебе про це... Слухай, що-до грошей. . в гіршому випадку... я заробляю своїми статтями, не дуже то богато, але я думаю, що вкінцї того вистане нам обом.

Олена. Та й я не буду сидїти, згорнувши руки. Але як краще, то краще. Спадщини нам на всьо вистане. А ти своїх замірів... нї, ти повинен нїяк їх не покидати саме тепер... тепер повинні бути в тебе вільні руки.

Льот, цїлуючи її сердечно. Люба, шляхотна душа!...

Олена. Ти справдї мене любиш?.. справдї? дїйсно?

Льот. Справдї.

Олена. Скажи сто разів справдї!

Льот. Справдї, справдї, щира правда.

Олена. А видиш! не хочеш сказати!

Льот. Щира правда, всьо одно що сто разів справдї.

Олена. Так! мабуть в Берлїнї?

Льот. Нї, і в Віцдорфі також.

Олена. Ах, ти!... Дивись на мій мізинчик і не смійсь!

Льот. Дуже радо.

Олена. У те-бе опріч пер-шої твоєї мо-ло-дої бу-ли ще кох... Ти! Ти смієш ся!

Льот. Я тобі хочу серіозно сказати, люба, я вважаю це за мою повинність... Я з многими женщинами...

Олена скоро й нагло схоплюєть ся і затулює йому рота. Борони, Боже!... Скажеш про це менї згодом... як ми обоє постаріємось.. по лїтах — як я тобі скажу: тепер. Чуеш, не раніще!

Льот. Добре! Як хочеш.

Олена. А тепер радше щось гарне... Слухай: говори за мною:

Льот. Що?

Олена. „Я тебе —

Льот. „Я тебе —

Олена. „і завсїгди лише тебе саму —

Льот. „і завсїгди лише тебе саму—

Олена. „любив, любив відколи живу —

Льот. „любив, любив відколи живу —

Олена. „і до віку тільки тебе кохати-му“.

Льот. „і до віку тільки тебе кохати-му“ і це так саме правда, як і те, що я чесний чоловік.

Олена палісно. Я цього не казала.

Льот. Але я. Цілує її.

Олена співає зовсім тихо. „Живеш ти в мене в се-ерці“.

Льот. А тепер ти повинна признаватись.

Олена. У всьому, що лиш хочеш.

Льот. Признайсь! Я перший?

Олена. Ні.

Льот. А хто?

Олена свавільно сміючись. Каль Вільгельм.

Льот, сміючись. Хто ще?

Олена. Та ні! більше вже справді й нікого... Ти повинен мені вірити... Справді ні. Чого-б я брехала.

Льот. Та таки ще хтось?

Олена палко. Прошу, прошу, прошу, благаю тебе, — не питай мене про це тепер!.. Затуляє обличче руками і безрадно плаче.

Л ь о т. Але-ж... але ж... Леночко! я-ж не силую тебе.

О л е н а. Згодом. Усьо, всьо згодом!

Л ь о т. Ну й добре, люба...

О л е н а. Ну, знаєш, — був оден, що я його... бо .. бо він здавав ся менї менче поганий між поганими .. Але тепер то зовсїм инакше. Ридає на грудях у Льота. Нагло. Ах, колиб я могла вже нїколи не розлучати ся з тобою! Найкраще менї — зараз пїти з тобою.

Л ь о т. Тобї мабуть дуже погано в цьому домї?

О л е н а. Ох! тут таке всьо страшне!.. тут живуть... як скоти, — я булаб загинула тут без тебе... Менї страшно!..

Л ь о т. Менї здаєть ся, що це тебе заспокоїть, коли ти всьо по щирости роскажеш менї, люба!

О л е н а. Ну певно! — але — я не можу зважитись... Не тепер .. ще не тепер... Я страшно боюсь.

Л ь о т. Ти була в пансіонї?

О л е н а. Так постановила мати на смертньому ложі.

Л ь о т. І твоя сестра була?..

О л е н а. Нї, вона все була дома... А як я повернула домів — чотири

роки вже тому, — то батько.. мачоху, що... сестру... Вгадай, що я хочу сказати!

Л ь о т. Твоя мачоха сварлива? Нї? Може ревнива? Не любить?

О л е н а. Батько..

Л ь о т. Ну, він мабуть під її дудку танцює? Здається ся, знущається ся над ним?

О л е н а. Коли-б то н і ч о г о иншого не було!.. Нї!.. то занадто страшне!. Ти не можеш і представить собі, що... що мій батько... що це мій батько був той, якого ти...

Л ь о т. Та не плач бо, Лєночко!.. Видиш, тепер я вже серіозно готов налягати на тебе, щоб ти менї...

О л е н а. Нї! я не можу! Я ще не в силї... це... тобі...

Л ь о т. Ти так мучиш себе...

О л е н а Менї страх стидно!.. Ти... ти відкинеш ся від мене, проженеш мене!.. Це переходить всї поняття... Це-ж огидне!...

Л ь о т. Лєночко, ти не знаєш мене, а то-б ти довірила менї. Відкину ся! прожену!.. Хиба я здаю ся тобі такий грубий?

О л е н а. Шурин Гофман казав, що ти би холоднокровно... Ах, нї! нї, нї!

Ти цього не зробиш? правда? — Ти не переступиш через мене? Не роби цього!!.. Я не знаю... що тодї... зі мною стане ся.

Л ь о т. Та це божевільство! У мене нема до того нїяких підстав.

О л е н а. Та все таки ти думаєш, що це могло-б бути?!

Л ь о т. О, нї! нї.

О л е н а. Але коли на твою думку можуть бути підстави...

Л ь о т. Певно, можуть бути підстави, але їх тут немає.

О л е н а. Ну, а які підстави?

Л ь о т. Ну, як би хто хотїв примусити мене себе самого зрадити, — з тим би я розлучивсь.

О л е н а. Цього я, розумієть ся, не хочу... Але я не збудусь одного почування.

Л ь о т. Якого саме почування, люба?

О л е н а. Може це через то, що я така дурна. Нїчого в мене в голові немає. Я нїчого не знаю, що то пересвідчення. Правда, це аж страшно? Я тільки так, по простому, люблю тебе... Але ти такий добрий, такий великий, — так богато в тебе в душі... Я так боюсь, що ти можеш помітити, як я щось дурне кажу... або роблю... А це

не годить ся... що я дуже проста задля тебе. Я справді така дурна і пуста, як соломяна тичка.

Льот. Що-ж менї на те казати? Ти для мене всьо у всїм! Всьо у всїм ти менї! Більш я нїчого не знаю.

Олена. І здорова я також...

Льот. Скажи: твої родичі здорові?

Олена. А вжеж... То-б то: мати вмерла з родової горячки. Та й батько ще здоровий; у його мабуть дуже кремезна натура. Але...

Льот. Ну, ось бачиш; отже...

Олена. А колиб родичі не були здорові?

Льот цїлує Олену. Але вони здорові, Леночко.

Олена. А як-би не були?

Панї Краузе відчиняє вікно в домі і гукає в двір.

Панї Краузе. Дївки! Чуєте?! дївки!...

Лїза з коровячої стайнї. А що там треба, панї?

Панї Краузе. Біжи до Міллєрової! Почалось!

Лїза. До Міллєрової, до акушерки, кажете?

Пані Краузе. Ну, швидче! Зачиняє вікно.

Ліза біжить у хлїв і вибігає знова з хусткою на голові на подвірє. Пані Шпіллер являєть ся в дверях дому.

Пані Шпіллєр. Панно Олено!.. Ласкава панно Олено!

Олена. А що там стало ся?

Пані Шпіллєр наближаєть ся до альтани. Панно Олено!

Олена. Ах, певно — сестра. Іди! туди кругом. Льот швидко виходить на лїво. Олена виходить з альтани.

Пані Шпіллєр. Панно!... А, ось де ви.

Олена. Що там таке?

Пані Шпіллєр. Ах — м — у вашої сестри... шепоче їй на вухо — м — м —

Олена. Шурин звелїв зараз таки післати по лїкаря.

Пані Шпіллєр. Ласкава панно — м — вона зовсїм не хоче — м — вона не хоче нїякого лїкаря — м — Лїкарі — так! цї — м — лїкарі... — м — З Божою поміччю.

Міля виходить з хати.

Олена. Міля, йдїть в сюж мить до д-ра Шіммельпфеннїґа.

Пані Шпіллер. Але ж, панночко...

Пані Краузе з вікна приказуючим тоном. Міля! йди на гору!

Олена так саме. Ви підете до лїкаря, Міля! Міля вертається назад в хату. Ну, то я сама... Йде в хату і зараз вертається з соломяним капелюхом в руках.

Пані Шпіллер. Як так — м — то буде погано. Коли ви приведете лїкаря, ласкава панночко — м — то тодї, буде погано.

Олена минає її. Пані Шпіллер, хитаючи головою, вертається в дім. Як Олена повертає, щоб вийти з дому, Каль висувається за парканом.

Каль кричить Оленї вслїд. А що там у вас такого?

Олена не спиняється і навіть не хоче поглянути на Каля.

Каль, сміючись. А може у вас свиню колють?

Занавіса спадає.

ПЯТИЙ АКТ.

Світлиця, що і в першій дії. Час: коло 2 години в ночі. У хаті темно. Крізь відчинені середні двері падає світло з освічених сїний. Добре освітлені і деревляні східці в першому поверху. Усю цю дію — з невеликими виїмками — розмовляють тихшим голосом.

Едвард входить середнїми дверми з свічкою. Світить висячу лямпу над столом у кутку (ґазове освітленнє). Поки він цим занїмаєть ся, входить Льот теж середнїми дверми.

Едвард. Так, так! Під такий час чоловікови не можна й на часинку очий заплющити.

Льот. Менї не хотїло ся спати. Я писав.

Едвард. Та вже... Світить. Так! Ну, певно — мабуть воно не легко... Може панови докторови треба чорнила й пера?

Льот. Прошу .. коли ви вже такі ласкаві, пане Едвард.

Едвард, ставляючи на стіл чорнило й перо. Я завсїгди думав, що коли чоловік чесний, то треба самому той гріш кровю та потом заробити. І в ночі нема спокою. Усе щирійше. А тутешній народ, одним словом, нїчогісінько не робить, — лїнтюги, голота нїкчемна. А панови докторови, як і всїм чесним людям, доводить ся, певно, добре робити, щоб якось прожити.

Льот. Та я не від того, щоб трохи й менше робити.

Едвард. А хиба я від того?

Льот. Панна Олена мабуть у сестри?

Едвард. Ая. Гарна вона дївчина! не покидайте її.

Льот глядить на годинник. Родини почались рано в 11 годинї. Бони тревають вже.. пятнайцять годин. Продовжають ся вже довгих пятнайцять годин!

Едвард. Борони, Боже! А ще називають їх слабосилим полом. Тільки задихаєть ся вона дуже.

Льот. Пан Гофман теж на горі?

Едвард. І такий кажу вам — чиста баба.

Льот. Та таки й дивить ся на це не дрібничка.

Едвард. Та так!... Я також так думаю. Ось і доктор Шіммельпфеннїґ приїхав. От чоловік, скажу вам; як криця твердий, а такий добрий! Ну, скажіть, будьте ласкаві, ну що з того, що з Берлїна... Остановляється побачивши, що Гофман із лїкарем сходять східцями. Ой, Боже!

Входить Гофман і лїкар Шіммельпфеннїґ.

Гофман. Тепер уже останетесь у нас.

Др. Шіммельпфеннїґ. Так! тепер уже останусь тут.

Гофман. О, тепер менї далеко, далеко спокійнїйше буде. — Шклянку вина? Випєте, пане доктор, шклянку вина?

Др. Шіммельп. Коли вже так хочете, то радше скажіть загріти менї філїжанку кави.

Гофман. Дуже радо. Едварде! каву для пана доктора! Едвард виходить. А як ви?.. Чи вдоволені перебігом справи?

Др. Шіммельп. Поки в вашої жінки є ще сила, то безпосередньої небезпеки нема. А чому ви все таки не покликали молодої акушерки? Адже я,

о скілько собі пригадую, поручав вам одну.

Гофман. Моя теща... щож тут зробити? Та, як по правдї сказать, то і жінка не вірить молодій особі.

Др Шіммельп. А таким викопалищам, як ця, ваші пані вірють?! Ну, як знаєте! — Вам дуже хочеть ся знова на гору?

Гофман. Та як по правдї — я тут у низу не дуже то спокійний.

Др Шіммельп. Ви-б краще зробили, колиб зовсїм пішли кудись з дому.

Гофман. При найлїпшій волї... ах, Льоте, ти ще тут. Льот підводить ся з софи в темному кутї на передї сцени і йде їм обом на стрічу.

Др Шіммельп. незвичайно здивований. Ах, чорт побери!

Льот. Я вже чув, що ти тут. Завтра я конче хотїв відшукати тебе. Щиро стискають собі руки.

Гофман, користуючись пригожою хвилиною, швидко наповняє собі коло буфету чарку коняку, а відтак на пальцях йде по східцях на гору.

Розмова двох приятелїв спершу має відтїнь якоїсь здержливости.

Др. Шіммельп. Так ти... ха-ха-ха!.. таж ти забув вже ту стару дурну історію? Кладе на стіл капелюх і палицю.

Льот. Давно забув, Шіммель!

Др Шіммельп. Ну, та й я також. Ще раз стискають собі руки. У мене в цій закутині так мало було радісних подій, що та справа здається ся мені дуже чудною. Дивна річ! Саме тут стріваємо ся! Дивна річ!

Льот. Ти пропав десь зовсім без вісти, Шіммель. А то я давно-б уже тебе був знайшов.

Др. Шіммельп. Пірнув у воду, як тюлень. Досліди робив в глибині. За півтора року сподіюсь знова винирнути. Бачите... бачиш... матеріяльно незалежним треба бути, коли хочеш щось годяще зробити.

Льот. А все-ж таки ти міг-би дати звістку про себе.

Др. Шіммельп. Позвольте... позволь: коли-б я дав звістку про себе, тоді почув би я щось і про вас, а я зовсім нічого не хотів чути. Нічого, зовсім нічого не хотів я чути, що могло би мені перебивати в здобуванні золота. Оба помалу ходять сюди й туди по кімнаті.

Льот. Так... Ну, то нема чого тобі й дивувати ся. що й вони... мушу тобі сказати, що всї вони відрекли ся тебе.

Др. Шіммельп. А чого иншого й сподївати ся від них. Шайка! Ну та вони ще побачуть!

Льот. Звичайно Шіммель: грубіян!

Др. Шіммельп. Пожив би ти шість лїт серед тутешнїх селян! Собаки всї на купу.

Льот. Можна собі уявити. Але як це ти опинив ся саме в Віцдорфі?

Др. Шіммельп. Та як звичайно. Тодї мусїв я драпнути з Єни.

Льот. Це було ще до моєї справи?

Др Шіммельп Ну, так. Недовго потім, як ми покінчили спільно жити. В Цюріху став я вчити ся медицини, щоб мати що-небудь на випадок нужди, але сам предмет почав мене так інтересувати, що тепер став я душею й тїлом медиком.

Льот. А тут?.. Як ти опинив ся тут?

Др. Шіммельп. А, дуже просто. Коли я скінчив, я сказав собі: а тепер перш усього треба добути порядну купу гроший. Я думав про Аме-

рику, Південню й Північню, про Африку, Австралію, про Сундайські острови, а вкінці впало менї на думку, що пора вже покінчити з хлопячими вибриками; тодї то й порішив я знова лїзти в пастку.

Льот. А твій іспит в Швайцарії?

Др. Шіммельп. Я мусїв ту саму історію пройти тут іще раз.

Льот. Так тобі, друже, прийшлось двічи складати державнїй іспит?

Др Шіммельп А вжеж! Вкінцї пощастилось менї натрапити на отсю плодотворну ниву.

Льот. Ти такий впертий, аж завидно.

Др. Шіммельп. Щоб тільки зразу не піддати ся. — Ну, а вкінцї я не виджу в тому нїякого нещастя.

Льот. А велика в тебе практика?

Др. Шіммельп. Так! часом приходить ся йти спати тільки о пятій годинї рано. А в семій годинї починаю вже приймати хорих.

Входить Едвард і приносить каву.

Др Шіммельп. сїдаючи до стола, до Едварда. Дякую тобі, Едварде — До Льота. Кави пю я... страх богато.

Л ь о т. Кращеб ти покинув пити каву.

Др. Ш і м м е л ь п. Щож зробиш? Він не маленькими глотками. Як я сказав, — ще оден рік і всьо скінчить ся... так принаймі сподіюсь.

Л ь о т. Тодї ти зовсїм покинеш практику?

Др. Ш і м м е л ь п. Думаю, що нї. Нї... більше не кину. Він відсуває піднос з філїжанками і втирає уста. Ану, покажи свою руку. Льот протягає йому обі руки. Нї? — нїяких признак любови? — Не найшов ще нїякої, що?... Все ще шукаєш добірної жінки із здоровою кровю? А проте твоя правда: коли вже, ти справді.. а може ти вже не ставиш таких вимагань в цїй справі?

Л ь о т. Ну, як до чого!

Др. Ш і м м е л ь п. Ах, як-би тутешнї мужики також мали такі ідеї. Але тут з тим дуже погано, кажу тобі, деґенерація на цїлій лїнії. Він виймає свою папіросницю з бічної кишені, але кладе її назад туди і встає, почувши гомін, який доносить ся зо внї крізь прихилені двері. Стрівай лише! На пальцях підходить до дверий і прислухуєть ся. Десь-там отвірають ся двері і по кількох хвилинах виразно чути

крики положниці. Лїкар, звертаючись до Льота, каже з тиха. Вибачай! і виходить.

Де-кілька хвилин Льот ходять по кімнатї. В той час за сценою грюкають дверми, люди бігають по східцях в гору і в низ; відтак Льот сїдає на крісло праворуч на передї. Олена просмикнула ся в кімнату і з заду обнїмає Льота, який не замітив її приходу.

Льот повертаєть ся і теж її обнїмає. Леночко! Притягає її до себе і не дивлячись на легкий спротив, саджає її на колїна. Олена плаче серед його цїлунків. Ой, не плач так, Леночко! Чогож так плачеш?

Олена. Чого? або я знаю?!... Менї все здаєть ся, що я більше не побачу тебе. Перед хвилею я так злякалась...

Льот. Та чого?

Олена. Бо я чула, як ти вийшов з своєї кімнати — Ах! і сестра ще, — ой, бідолашні ми, бідолашні жінки; — як вона страшно мучить ся!

Льот. Сей біль скоро забуваєть ся і від його не вмірають.

Олена. Ах, ти! вона сама бажає собі того... вона через цїлий час тільки стогне: дайте менї вмерти... Доктор! Вона схоплюєть ся і щезає в зимовому садї.

Др. Шіммельп. при вході. Тепер дїйсно бажав-би я, щоб та панїйка на

горі, трохи швидче справлялась. Сїдає до столу, знова виймає папіросницю, бере змідти папіроску і кладе її біля себе. Ти відтак підеш зі мною до мене, правда? — тут дожидаєть ся мене повозка у двокінку, нею й заїдемо до мене. Ударяючи папіроскою о край стола. Солодке подружже! так! так! запалюючи сїрник. І так ти ще й досї свіжий, свобідний, невимагаючий, веселий?

Льот. Ти краще почекав-би кілька днїв з своїм питаннєм.

Др. Шіммельп. з запаленою папіроскою. Що?... ах... а, так! — сміючись — так ти вкінцї таки вступив в мої слїди.

Льот. А ти ще й досї так страшно пессімістично настроєний зглядом жінок?

Др. Шіммельп. Страшно? дивлючись на дим зі своєї папіроски. Давнїйше я був пессімістом, так сказатиб, тільки догадливим...

Льот. А вмежичасї ти може поробив які особливі досвіди?

Др. Шіммельп. А, розуміють ся! — На моїй табличцї написано: Спеціяліст від жіночих недуг. Лїкарська практика власне робить чолові-

ка на диво розумним... страшенно здоровим,... єсть специфічним середником проти.. всяких зараз.

Льот сміється ся. Ну, так можемо зараз знова почати в старому тонї. І якраз тепер... власне тепер я нїяким робом не вступив в твої слїди. Тепер менше, як коли-небудь!... Може бути, що й ти також переміниш свойого деревляного коника?

Др. Шіммельп. Деревляного коника?

Льот. Жіноче питанне було проціньв тім часї твоїм як би деревляним коником!

Др. Шіммельп. А, так! А чому мав-би я його міняти?

Льот. Коли ти про жінок думаєш ще гірше, чим...

Др. Шіммельп. трохи роздратований, встає і ходить то сюди, то туди, говорючи. Я — зовсїм не думаю про жінок погано. — Нїяким робом! — Лише про женитьбу думаю погано... про шлюб... про подружже... а іще далеко гірше думаю про мужчин... Думаєш, мене більше не інтересує жіноче питанне? Так, а пощож я мав-би працювати тут цїлих шість лїт, як робоча

конина? Лиш тому, щоб вкінцї усю мою силу присвятити розвязцї того питання. Хиба ти не знав цього з самого початку?

Льот. А звідкиж менї це знати?

Др. Шіммельп. Отже, як я сказав... я вже зібрав чимало придатного матеріялу, який може менї добре пригодить ся... пст! я вже так привик до крику. Він замовчує, прислухуєть ся, йде до дверий; повертаєть ся назад. А що власне привело тебе до цих мужиків-дукарів?

Льот. Менї бажалось-би прослїдити тутешнї відносини.

Др Шіммельп. понизивши голос. Ідея! Ще тихше. І від мене можеж одержати матеріял.

Льот. А правда, ти мусиш преціньь добре знати тутешнї обставини. А яке тут семейне житте?

Др. Шіммельп. Мізе-рія!.. скрізь пяньство, обжирливість, розпуста, а в наслїдок того — деґенераціл на цїлій лїнії.

Льот. Певно з виїмками.

Др. Шіммельп. Ледви!

Льот занепокоєний. А ти ніколи не мав охоти .. оженити ся на віцдорфській богачці?

Др. Шіммельп. Ах, до чорта! Та за кого ти мене маєш? — Так саме міг-би ти мене спитати, чи я...

Льот дуже бліди́й. Та... та через що?

Др. Шіммельп. Бо... А тобі що? Вдивляєть ся в його безперервно кілька хвилин.

Льот. Нїчогісїнько! Щож менї може бути?

Др. Шіммельп. нараз робить ся дуже задумчивим, іде й нагло спиняють ся, тихо посвистуючи, ще раз мигом поглядає на Льота і говорить півголосом до себе. Погано!

Льот. Ти знова став якийсь дивний.

Др. Шіммельп. Тихше! Прислухуєть ся, а відтак швидко виходить з кімнати середнїми дверми.

Олена по кількох хвилинах входить середнїми дверми і кличе. Альфреде! — Альфреде!... Ах, ти тут. — Хвала Богу!

Льот. А щож, ти думала, шо я вже втїк. Обнїмає її.

Олена відкидається в зад. В виразі лиця малюється страх. Альфреде!

Льот. Що, кохана?

Олена. Нїчого, нїчого!

Льот. Але у тебе єсть щось.

Олена. Менї здалось, що ти такий... такий холодний до мене... Ах, у мене такі страшно дурні уроєння.

Льот. А як там на горі?

Олена. Лїкар сварить ся з акушеркою.

Льот. Ще не скоро скінчить ся?

Олена. Або я знаю? — Але коли .. коли це скінчить ся, я думаю, тодї...

Льот. Що тодї?.. Скажи-ж, прошу тебе! що ти хотїла сказати?

Олена. Тодї повинні ми сейчас їхати звідси. Сейчас! В тій хвилї!

Льот. Коли ти, Лєночко, справдї вважаєш то за найкраще —

Олена. Так, так! нам нїчого зволїкати! Так буде краще — для мене і для тебе. Коли ти тепер, таки зараз, не візьмеш мене з собою. а лишиш мене тут, тодї я... тодї я зовсїм пропаду.

Л ь о т. Яка бо ти недовірчива, Леночко!

О л е н а. Не мов так, коханий: Я тобі вірю, тобі не можна не вірити!.. Коли я буду твоєю, тоді... тоді ти запевне не покинеш мене більше. Як-би виведена з рівноваги. Заклинаю тебе! не відходь! Тільки не покидай мене! Не від-ходь, Альфреде! Усьому край, усьому, коли ти підеш відсїля без мене.

Л ь о т. Якаж-бо ти дивна!.. А там ти не будеш така недовірчива?.. Або вони мучать тебе, катують тебе ще страшпїйше, ніж я собі... У всякому разї ми відходимо ще сьої ночі. Я готовий. Скоро схочеш, то зараз таки й підемо.

О л е н а кидаєть ся йому на шию з безмірно-радісною подякою. Любий! Цїлує його мов божевільна і швидко вибігає.

Др. Шіммельпфенніґ входить середнїми дверми; він запримічує це, як Олена зникає в дверях зимового саду.

Д р. Ш і м м е л ь п. Хто це був? — А, так! До себе. Бідне єство! Зітхаючи, сїдає до столу, знаходить стару папіроску, кидає її геть, виймає свіжу і починає сту-

кати нею об край стола, дивлючись при тім задумчиво.

Льот, дивлючись на його. Отак саме й вісім літ тому постукував ти кожньою папіроскою, заки її закурив.

Др. Шіммельп. Можливо! — Кінчаючи з закурюванням. Слухай, ти!

Льот. Ну, щож?

Др. Шіммельп. Так ти, таки зараз, як лише та історія на горі скінчить ся, поїдеш зі мною.

Льот. На жаль, то не удасть ся?

Др. Шіммельп. Хотілось - би дуже, опять поговорити щиро, по душі.

Льот. Та й менї бажалось-би. Але як з сього можеш видіти, що сьогодня безумовно не має в мене спромоги, з тобою...

Др. Шіммельп. А коли я тобі ясно і — до певної міри торжественно поясню, що у мене означені і незвичайно важні справи, які я ще сьої ночі хотів-би обговорити... прямо мушу обговорити, Льоте!

Льот. Дивно! Але, я не можу уважати це за поважне?! Ніяк не можу! — Стільки літ ждав ти з тим, а тепер не можеш підождати одного дня? — Тільки ти не думай, що я хочу відмовитись.

Др. Шіммельп. Так це таки правда! Встає і ходить взад і вперед.

Льот. Що правда?

Др. Шіммельп. остановляєть ся перед Льотом, дивлючись йому прямо в вічі. Так, то таки правда, що єсть щось між тобою і Оленою Краузе.

Льот Мною? — Хтож тобі?...

Др. Шіммельп. Як ти встряв в сю сїмю?..

Льот Чоловіче, а звідки ти це все знаєш?

Др. Шіммельп. А чиж то трудно догадатись?

Льот. Ну, то мовчи ради Бога, щоб не...

Др. Шіммельп. То ви таки справдї заручені?!

Льот. Як хто розуміє. У всякому разї між собою ми рішили.

Др. Шіммельп. Гм! — Але як ти саме опинив ся тут, у цїй сїм'ї?

Льот. Гофман преціньмій шкільний товариш. Він був також членом, — хоч недїяльним — мойого кольонїяльного товариства.

Др. Шіммельп. Про ту справу чув я в Цюріху. — Так він знакомий

з тобою! Ось чим обяснюєть ся його сумна дволичність.

Льот. В усякому разї він чоловік дволичний.

Др. Шіммельп. Властиво навіть і те нї. Кажи, щиро! — Невже ти справдї серіозно? — оця історія з Краузе?

Льот. Ну, розуміють ся! — Щож, ти сумнїваєш ся? Думаю, ти не вважаєш мене підляком ..

Др. Шіммельп. Ну, гарно! Лиш не горячись. Міг же ти відмінить ся за цей довгий час. Чому нї? Та й не в тім лихо! Трошки гумору не пошкодило б тобі. Я не розумію, чому всьо треба брати з такою клятою серіозністю.

Льот. Це менї тепер більш серіозне, чим коли-небудь. Він встає й підходить, заходючи трохи з заду, до Шіммельпфеннїга. Ти не можеш знати, а я не можу тобі сказати, що означає для мене це відношенне.

Др. Шіммельп. Гм!

Льот. Ти не маєш найменшого поняття, що це за становище. Поки його не бажаєш, доти й не знаєш його. А як пізнаєш його, тодї, тодї прямо божеволієш з туги.

Др. Шіммельп. Чорт там розбере, як ви доходите до тої божевільної туги.

Льот. Ти також ще не обезпечений від того.

Др. Шіммельп. Хотів-би я це бачити.

Льот. Ти говориш, як сліпий про краски.

Др. Шіммельп. Ат, там трохи опянїння та й годї. Смішно! І будувати на цьому довічне подружжє... і будуєть ся його ні трохи певнїйше, як на піску.

Льот. Опянїннє — опянїннє, — хто говорить про опянїннє, — ну, той якраз не розуміє сути річи. Опянїннє проминаюче. Такі опянїння я вже переживав, я признаюсь. Але це зовсїм що иншого.

Др. Шіммельп. Гм!

Льот. Я думаю про це зовсїм тверезо. Думаєш, що я свою кохану — ну, як-би то сказати? — так в якесь — ну, як-би то сказати?! вбіраю в якесь велике сяєво? Зовсїм ні! Вона має хиби, не є особливо гарна — ну, тай поганою вона не є. Міркуючи зовсїм безсторонно, я — впрочім то залежить від смаку — я ще не видів так

гарної дівчини. Отже, опяніння — дурниця! Я так спокійний, як тільки можна бути. Але видиш! оце якраз дивне: я вже не можу більше уявити себе без неї, — ми представляємо якби споєння, знаєш, коли два металї злили ся так міцно, що вже більше не можна сказати, це є сей, це є той. І все так ясно зрозуміло — одним словом, я може й говорю дурниці — але, що я кажу, дурниці, розуміють ся в твоїх очах, але за це я певний: хто цього не пережив, той є нїкчемною жабою. І такою жабою був я до тепер, а ти й на далї останеш ся нїкчемною жабою.

Др. Шімельп. Але це й справдї цїлий комплекс симптомів. — І на що вам по вуха лїзти в речі, які ви теоретично вже давно відкинули, як, приміром, та женитьба. Від коли тебе знаю, ти все хорієш на ту нещасну манїю женитьби.

Льот. У мене перейшло це в пристрасть, прямо в пристрасть. Бог знає, чи міг-би я відкинутись від того, коли схочу.

Др Шіммельп. Вкінцї можна також і пристрасть перемогти.

Льот. Так, коли в тому є яка цїль, то чому нї?

Др. Шіммельп Або женитьба має яку ціль?

Льот. Я так думаю То має ціль! У мене має вона ціль. Ти не знаєш, скільки прийшлось менї витерпіти до сього часу. Я не хочу бути сентіментальним. Я, може бути, не так це відчував, може не так був свідомий цього, що я в своїм стремлїннї був так страшно самотний, працював зовсїм як яка машина. Нї одушевлення, нї темпераменту, нї життя, а хто знає, чи й віра була в мене? Всьо це від .. від винї знова відроджуєть ся в минї. Я почуваю себе так повним сили, так бадьорим, так радісним... Дурниця, ти однако не зрозумієш цього.

Др. Шіммельп. Всьо, що ви уважаєте потрібним до радісного життя — віра, любов, надія, для мене це зайве сміттє. Для мене це зовсїм зрозуміла річ: людськість конає в аґонії, і кожній з нас силкуєть ся наркотиками дати їй скільки мога полегкости.

Льот. То твоя найновійша точка погляду?

Др. Шіммельп. Усе пять до шість лїт та сама.

Льот. Поздоровляю.

Др. Шіммельп. Дякую.

Довга павза.

Др. Шіммельп. по кількох хвилинах вагання, рішившись. На жаль, справа маєть ся так: я вважаю себе зобовязаним... я безумовно мушу тобі пояснити. Я думаю, що ти не можеш женити ся з Оленою Краузе.

Льот холодно. Так ти думаєш?

Др. Шіммельп. Так, я є тої думки. Тут є перешкоди, що саме тобі...

Льот. Слухай ти: ради Бога, не турбуй ся про те. Питанне навіть зовсїм не таке складне, в дїйсности навіть страшно просте.

Др. Шіммельп Краще скажи, просто страшне.

Льот. Я думаю про перешкоди.

Др. Шіммельп. По части і я. Але, взагалї; я не можу собі подумати, щоб ти знав усї ті перешкоди.

Льот. Я таки знаю їх досить докладно.

Др. Шіммельп. Так ти безсумнївно мусїв змінити свої погляди.

Льот. Прошу тебе, Шіммель, висловлюй ся трохи яснійше.

Др. Шімельп. Ти безумовно мусїв відказати ся від своїх засадничих

вимагань що-до одружіння, хоч передтим ти давав до зрозуміння, що тобі, як і давнїйше, важнїйше всього мати здорове тїлом і душею потомство.

Льот. Відказати ся?.. відказати ся? Через щож я мусїв...

Др. Шіммельп. Тодї не остаєть ся більше нїчого... або ти зовсїм не знаєш всїх відносин. Приміром, ти не знаєш, що Гофман мав сина, який маючи три роки, умер з алькоголю.

Льот. Що... що — ти говориш?

Др. Шіммельп. Менї це дуже прикро, Льоте, але мушу прецїнь тобі сказати. Тодї роби вже, як знаєш. Справа була не на жарт. Вони були тут в гостях, як і тепер. Вони післали по мене, пів години за пізно. Хлопчик вже давно зійшов кровю.

Льот уважно слухає лїкаря з виразом глубокого, страшного потрясення.

Др. Шіммельп. Дурний хлопчик хотїв взяти пляшку з оцтом, думаючи, що то його улюблена горівка. Пляшка впала, розбилась, а дитина впала на розбитки шкла. Ось тут, внизу, є vena saphena, яку він перерізав.

Льот. Ч..ч..ия дитина, кажеш?

Др. Шіммельп. Гофмана і тої самої жінки, яка там на горі знова... І вона також пе, пе до втрати памяти, пе, скільки може дістати.

Льот. Отже Гофман... Гофман тут при нїчім?

Др. Шіммельп. Бороди Боже! в тому й його траґедія; він страждає через це, взагалї, о скільки може страждати. А проте він знав, що входить в сїмю пяниць. Сам мужик, то взагалї нїколи з коршми не виходить.

Льот. Тепер без сумнїву — я богато розумію — нї! Я всьо розумію, — всьо. Після понурої мовчанки. Так її житте тут... Житте Олени — така.. така — як-би то сказати?! не знайду виражінь на те... — нї?

Др Шіммельп. Прямо страшне. Це я можу посвідчити. І що ти привяжеш ся до неї, це було менї ясне з самого початку. Але, я ска...

Льот. Гаразд!.. розумію.. Та щож робить?.. Може бути, що можнаби спонукати Гофмана що-небудь... що-небудь зробити? А ти не міг-би вплипути на його? Її треба вирвати з цього багна.

Др. Шіммельп. Гофмана?

Льот. Так, Гофмана.

Др. Шіммельп. Ти його мало знаєш... Хоч я не думаю, щоб він її вже звів. Але неславу на неї він вже тепер певно пустив.

Льот, обурюючись. Коли так, то я вбю його... Ти думаєш справді?.. ти дійсно вважаєш Гофмана здібним?..

Др. Шіммельп. Я уважаю його здібним до всього, до всього, що лише дає йому приємність

Льот. Так вона — найчистійша істота, яка тільки є...

Льот бере помалу капеюх і палицю та надіває торбу.

Др. Шіммельп. Що ти думаєш робити, Льоте?

Льот. Не стрічать ся!..

Др Шіммельп. Так ти вже рішив ся?

Льот. На що рішив ся?

Др. Шіммельп. Пірвати ваші відносини.

Льот. Як же я можу не рішитись на те?

Др. Шіммельп. Я ще можу сказати тобі, як лїкар, що знані є випадки, коли такі одїдичені хороби щастилось задавити, а ти певно дав-би своїм дїтям раціональне вихованнє,

Льот. Можуть і такі випадки бути?

Др Шіммельп. І правдоподібність не така вже мала надія, щоб...

Льот. Шіммель, то нам нічого не поможе. Справа стоїть так, що є три виходи: Або я одружу ся з нею, і тодї... ні, такого виходу взагалї не може бути. Або — кулька в лоб. Ну, тодї був-би хоч спокій. Але ні! Ми не зайшли ще так далеко, поки що не треба ще цього робити — отже: жити! боротись! Далї, все далї! Його погляд падає на стіл, він замічає прибори до писання, поставлені Едвардом, сїдає, бере перо, вагаєть ся, і каже: Або вкінцї?..

Др. Шіммельп. Я обіцяю тобі, представити їй положенне справи, як мога краще.

Льот. Так, так! — тільки я... не можу инакше. Він пише, адресує й запечатує коверту. Відтак встає й подає руку Шіммельпфеннїгови. У всьому иншому, я здаю ся на тебе.

Др. Шіммельп. Ти ідеш до мене, правда? Мій візник відвезе тебе.

Льот. Скажи, чи можна хоч спробувати — вирвати її з рук цього... цього чоловіка?.. Инакше вона неминуче стане його добичею.

Др. Шіммельп. Добрий, гідний пожалування хлопче! Щож я тобі пораджу? Не відніймай у неї тої... дрібки, що іще лишаєш їй.

Льот, глибоко зітхнувши. Муки понад... може й твоя—правда— так, навіть певно.

Чути, як хтось збігає вниз східцями. За хвилину вбігає Гофман.

Гофман. Пане доктор, прошу вас, ради Бога... вона зомліла... поріг кінчаєть ся... може схочете вкінці...

Др. Шіммельп. Я йду туди. До Льота многозначучо. До побачення! До Гофмана, що хоче йти за ним. Пане Гофман, я мушу вас попрохати... всякі ухилення і перешкоди можуть наробити лиха... мені було б найкраще, як-би ви лишились тут у низу.

Гофман. Ви вимагаєте дуже богато, але... хай!

Др. Шіммельп. Не більше того, що треба. Відходить.

Гофман остаєть ся.

Гофман замічає Льота. Я друже, зворушенне проймає мене цілого. Ти відізджаєш?

Льот. Так.

Гофман. Тепер, серед ночі.

Льот. Тільки до Шіммельпфеннїга.

Гофман. А, так! Тепер... як відносини так зложили ся, розумієть ся, що жити у нас більше нема нїякої приємности... Так, бувай здоров!

Льот. Дякую за гостинність.

Гофман. Ну, а як там з твоїм пляном?

Льот. Плян?

Гофман. Твоя праця... твоя економічна праця про наш округ. Я мушу тобі сказати... я навіть хотїв щиро, сердечно прохати тебе, як друга...

Льот. Не турбрй ся більше. Завтра я буду вже за горами.

Гофман. Ти справді. — спинюєть ся —

Льот. Гарно з твоєї сторони, ти хотїв мабуть сказати?

Гофман. Так, так — в деякому зглядї; впрочім ти даруєш менї, я так страшно зворушений. Можеш числити на мене! Старі приятелї завсїгди найкращі. Бувай здоров! бувай здоров!

Виходить середнїми дверми.

Льот заки виходить дверми, повертаєть ся назад і ще раз озирає всю світлицю, бажаючи лищити її в своїй памяти. Відтак до себе. Тепер можу — йти. Глянувши ще раз, виходить.

Через кілька хвилин кімната остаєть ся порожньою. Чути приглушені голоси і шум ходу, відтак являєть ся Гофман. Тільки зачинив за собою двері, зараз виймає несподївано записну книжку і счислює в їй щось; потім спиняєть ся, прислухуєть ся, стаєть ся неспокійним, підходить до дверий і знова прислухуєть ся. Нараз чути, що хтось збігає сходами в долину і в кімнату вбігає Олена.

Олена ще за дверми. Шурине! В дверях. Шурине!

Гофман. Що стало ся?

Олена. Бодри ся: вродив ся мертвий!

Гофман. Ісусе Христе! Вибігає.

Олена сама.

Олена озираєть ся й тихо кличе: Альфреде! Альфреде! Не одержавши нїякого одвіту, голоснїйше: Альфреде! Альфреде! Добігши до дверий у зимовий сад, дивить ся туди пильно. Потім виходить у зимовий сад. Трохи згодом вертаєть ся. Альфреде! Все більше неспокійна, біжить до вікна, визирає й кличе: Альфреде! Відчи-

няє вікно і стає на стілець, що біля його. У ту мить з двору добре чути крик пяного селянина, її батька, що вертаєть ся з гостинниці: Га? Хиба я не красунь? Хиба в мене жінка не красавиця? а дочок двоє, — хиба в мене не красуні? га? Скрикнувши коротко, кидаєть ся Олена від вікна і біжить до середніх дверей, мов хто женеть ся за нею. Звідтіля помічає листа, що Льот лишив на столі. Кидаєть ся до його, роздирає коверту і читає, голосно вимовляючи деякі слова з його: „Непереможна“... Ніко ли вже!... Лист падає з рук, вона хитаєть ся. Кінець! Трохи згодом стямлюєть ся, хапаєть ся руками за голову, коротко й гостро скрикує: Кінець! і вибігає середніми дверми. Батько кричить на дворі ще ближче: Га? хиба це не мій сад? Хиба в мене жінка не красуня? А я — хиба не гарний? Олена, все ще шукаючи, мов божевільна, виходить з зимового саду, стрічає Едварда, що йде чогось у Гофманову кімнату, і каже до його: Едварде! Він відказує: Що, панночко? Вона тоді знову: Мені треба... мені треба Др. Льота... Едвард відказує: Др. Льот поїхав у повозці Др. Шіммельпфеннінґа. Тоді він виходить у Гофманову світлицю. Так? правда? — скрикує Олена і ледви вдержуєть ся, щоб не впасти. Тоді проявляє страшну енергію. Ки-

дається наперед і хапає мисливський ніж, що висів на оленячих рогах над софою. Ховає його і тихо стоїть на передї сцени в темряві, аж поки Едвард, вийшовши з Гофманової світлиці, виходить середнїми дверми. Голос селянина усе чутнїйший: Га? хиба я не красунь? Зачувши його, Олена, мов на гасло, кидається і зникає в Гофмановій світлиці. Хата порожня, чути тільки селянина: Га? а хиба в мене не гарні зуби? А сад хиба в мене не гарний? Міля входить середнїми дверми, озирається ся, шукаючи і кличе: Панночко Олено! Панночко Олено! А селянин: Грошї — мої! Міля негайно йде в Гофманову світлицю, кидаючи двері непричинені. Зараз же вибігає звідти, виявляючи божевільний страх. Кричучи, сама круг себе повертається ся двічи-тричи, а тодї кричучи вибігає середнїми дверми. Невпинний крик її, де-далї вона біжить, стає не такий чутний, але все він не втихає ще кілька хвилин. Тодї чути, як відчиняють ся важкі надвірнї двері і знову з шумом зачиняють ся. Чути ходу — то селянин іде сїньми, заточуючись, і вкінцї зовсїм близько вигукує грубий, гугнявий, заикуватий, пяний голос: Га-а? А хиба не красунї мої дві дочки?

Занавіса спадає скоро.

BIBLIOTEKA
UMCS
LUBLIN

Предплату на „*Новітню Бібліотеку*“ просить ся пересилати чеками до „Повітового Товариства кредитового“ у Львові (Ринок ч. 10) на рахунок „*Новітньої Бібліотеки*“, а переказами до адміністрації (Львів, вул. св. Мартина 25/I.

Biblioteka Uniwersytetu
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
w Lublinie

A 18573

BIBLIOTEKA U. M. C. S.

Do użytku tylko w obrębie
Biblioteki